

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ ΠΥΡΓΟΥ.

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

“ΟΙ ΒΑΘΥΤΥΠΕΣ ΩΣ ΜΟΡΦΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ”.

Gravures as a form of cultural representation of the Creek space.

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΠΑΤΣΟΥΡΑ ΙΩΑΝΝΑ

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : DR. ΒΙΓΛΗ ΜΑΡΙΑ

ΙΟΥΛΙΟΣ 2021 ΠΥΡΓΟΣ.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Βεβαιώνω ότι είμαι η συγγραφέας της συγκεκριμένης πτυχιακής εργασίας και ότι για την όποια βοήθεια είχα για την προετοιμασία και ολοκλήρωση της, είναι πλήρως αναγνωσμένη και την αναφέρω σε αυτή.

Επίσης έχω αναφέρει τις πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες.

Ακόμη δηλώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από μένα προσωπικά και αποκλειστικά και θα αναλάβω πλήρως τις συνέπειες εάν αποδειχθεί ότι δεν μου ανήκει.

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ	ΑΡΙΘ. ΜΗΤΡΩΟΥ	ΥΠΟΓΡΑΦΗ
<u>Πατσούρα Ιωάννα</u>	<u>762</u>	<u></u>

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ

Πιστοποιείται ότι η πτυχιακή εργασία με θέμα :

« Οι Βαθυζωνίες ως μορφή ποθαιποζικής
Αναπαράζοζαοις του ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ. »

Της φοιτήτριας του τμήματος Οικονομίας Διοίκησης & Επικοινωνίας Πολιτιστικών & Τουριστικών μονάδων.

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΗ

ΑΡΙΘ. ΜΗΤΡΩΟΥ.

Ι. Πατσούρα Ιωάννα

762

Παρουσιάστηκε δημόσια και εξετάστηκε στο τμήμα Δ.Ο.Ε.Π.Τ.Μ. ΠΥΡΓΟΥ στις

...../...../2020

Ο ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο «Οι Βαθυτυπίες ως μορφή Πολιτιστικής Αναπαράστασης του Ελληνικού χώρου» εκπονήθηκε στο πρώην τμήμα Διοίκησης, Οικονομίας & Επικοινωνίας Πολιτιστικών & Τουριστικών Μονάδων του πρώην Τεχνολογικού Ιδρύματος Δυτικής Ελλάδας. Στην συγκεκριμένη εργασία που αφορά την «Βαθυτυπία ως μορφή πολιτιστικής αναπαράστασης του ελληνικού χώρου», γίνεται μια αναφορά στη συγκεκριμένη τεχνική, ενώ προσδιορίζεται- με βάση την έρευνα και καταγραφή στοιχείων- κατά πόσο αυτή η συγκεκριμένη τεχνική συνέβαλε στην πολιτιστική, κοινωνική, οικονομική και καλλιτεχνική ανάπτυξη γενικά στην Ελλάδα.

Η έρευνα για την συλλογή υλικού για την εργασία με έφεραν σε επαφή με πληροφορίες που αφορούν την τυπογραφία, την τεχνική της χαρακτηριστικής – βαθυτυπίας (ιντάλιο) που υπήρξαν σε σημαντικό βαθμό σταθμός στην ανάπτυξη της καλλιτεχνικής και πολιτιστικής παράδοσης στο ελληνικό χώρο.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω όσους έχουν συμβάλει για την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας και κυρίως την επιβλέπουσα κυρία Βίγλη Μαρία καθώς και :

την κ. Παθιακάκη Ελεάνα, για το δανεισμό του βιβλίου του Μ. Αρφαρά «Χαρακτική και έντυπη τέχνη» από την Βιβλιοθήκη της Ανώτερης Σχολής Καλών Τεχνών στην Αθήνα και

την κ. Χριστοπούλου Νικολίτσα Βιβλιοθηκονόμο από την Βιβλιοθήκη Του Πρώην ΤΕΙ Πάτρας για τα βιβλία που μου δάνεισαν και την οικογένειά μου για την συμπαράστασή της.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία αυτή ξεκινά κάνοντας μια αναφορά στην τέχνη της χαρακτικής και στη συνέχεια παρουσιάζεται η ανάπτυξη και εξέλιξη της τέχνης της τυπογραφίας. Καταγράφονται έτσι παράλληλες καλλιτεχνικές, κυρίως, δημιουργίες που έχουν συμβάλει στην κοινωνική, οικονομική, και πολιτιστική εξέλιξη του κόσμου στον οποίο ζούμε. Ειδικότερα οι βαθυτυπίες, δηλαδή η εύκολη τύπωση των έργων τέχνης σε πολλά αντίγραφα, καθιστούν την τέχνη πιο προσιτή, οικονομικά, σε ανθρώπους φιλότεχνους που επιθυμούν και επιδιώκουν την απόκτηση τεχνουργημάτων. Σταδιακά, αυτή η τεχνική αποτέλεσε τον βασικό παράγοντα στην έντυπη αποτύπωση μαζικής παραγωγής προϊόντων ευρείας κατανάλωσης της εποχής μας.

ABSTRACT

This work begins by making a reference to the art of engraving and then presents the development and evolution of the art of typography. Parallel artistic creations are thus recorded, in particular, which have contributed to the social, economic, and cultural development of the world in which we live. In particular, the rotogravities, i.e. the easy printing of works of art in many copies, make art more accessible, economically, to people who wish and seek to acquire artifacts. Gradually, this technique was the key factor in the printed mass production of consumer products of our time.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ, ΒΑΘΥΤΥΠΙΕΣ – ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ.

WORDS KEYS

CULTIC REPRESENTATION, TYPOGRAPHY, DEPARTMENTS - CHARACTIC ART.

ΟΡΙΣΜΟΙ

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Πολιτιστική αναπαράσταση είναι κάθε δραστηριότητα που εστιάζεται στην αναπαραγωγή πολιτισμικών και πολιτιστικών δεδομένων, που, ουσιαστικά, εστιάζονται σε πρωτογενή δεδομένα, όπως η δημιουργία ενός έργου τέχνης, ή μιας μουσικής παράστασης και χαρακτηρίζονται πολιτισμικά και πολιτιστικά δεδομένα ή (εστιάζονται) στην πολιτιστική αναπαραγωγή και χαρακτηρίζονται παραγωγή δευτερογενών προβολών όπως η ανάδειξη του πίνακα έργου τέχνης σε μια έκθεση ζωγραφικής ή η μουσική πλαισίωση μιας παράστασης.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ

Η τυπογραφία είναι η τέχνη της καταγραφής και αποτύπωσης πληροφοριών και εικόνων στο χαρτί ή σε άλλα μέσα, με τη βοήθεια τεχνικών μέσων(μηχανών) με βασικό σκοπό κυρίως την εν γένει μαζικής κλίμακας κάλυψη αναγκών μάθησης.

ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ- ΒΑΘΥΤΥΠΙΕΣ

Χαρακτική είναι μια τεχνική στην οποία ο καλλιτέχνης, σχεδιάζοντας το σχέδιο ή αλλιώς περίγραμμα πάνω σε μια πλάκα επίπεδη ή κυλινδρική από υλικό όπως η πέτρα, ή ο χαλκός, ουσιαστικά καθορίζει την εικόνα με συγκεκριμένα βήματα και, κάνοντας χρήση κυρίως μελάνης, έχει την δυνατότητα εκτύπωσης πολλών έργων σε αντίτυπα.

Βαθυτυπία (γκραβούρα, ιντάλιο) είναι μια μέθοδος εκτύπωσης αντίτυπων στην οποία η εκτυπωτική πλάκα είναι από χαλκό, εσώγλυφα χαραγμένη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εξώφυλλο	σελ. 1
Υπεύθυνη δήλωση	σελ. 2
Πιστοποίηση πτυχιακής	σελ. 3
Πρόλογος	σελ. 4
Περίληψη - Abstract - Λέξεις κλειδιά	σελ. 5
Ορισμοί	σελ. 6
Περιεχόμενα	σελ. 7-8
Εισαγωγή	σελ. 9
Κεφάλαιο 1 ^ο : Η χαρακτηριστική τέχνη	
1.1. Ιστορική αναδρομή	σελ. 10
1.2. Οι απαρχές: Τυπογραφία	σελ. 11-12-13
1.3. Η τυπογραφία στην Ελλάδα	σελ. 14
1.4. Τεχνικές της χαρακτηριστικής	σελ. 14-15
1.4.1. Η τεχνική της Υψιτυπίας	σελ. 16
1.4.2. Η βαθυτυπία	σελ. 17
1.4.3 Η Χαλκογραφία	σελ. 18-19-20
1.4.4 Η Οξυγραφία	σελ. 21
1.4.5. Η μέθοδος των ημισκιών	σελ. 22
1.4.6. Η έγχρωμη χαλκογραφία	σελ. 22
1.4.7. Η ακουτίνα	σελ. 23
1.4.8. Η τεχνική της βελονογραφίας	σελ. 24
1.4.9. Η Ξυλογραφία	σελ. 25
1.4.10. Η λινοτυπία	σελ. 26
1.4.11. Η τεχνική της επιπεδοτυπίας	σελ. 26-27
1.4.12. Οι σύγχρονες όψεις της χαρακτηριστικής: POP ART	σελ. 28
Κεφάλαιο 2 ^ο : Οι βαθυτυπίες ως μορφή πολιτιστικής αναπαράστασης στον Ελληνικό χώρο	

2.1. Πολιτιστική αναπαράσταση	..... σελ.29
2.2. Η ελληνική ένωση χαρακτών	..... σελ.29
2.3. Μουσεία και περιοδικές εκθέσεις χαρακτηριστικής	..... σελ.30-31-32
2.4. Βαθυτυπίες & Περιηγητές	..... σελ.33-34
2.5. Έλληνες χαρακτές	..... σελ.35-36-37-38
2.6. Φιλοτελισμός	..... σελ.39-40
Συμπεράσματα	..... σελ. 41
Παράρτημα	..... σελ.42-43-44
Πηγές	..... σελ. 45
Βιβλιογραφία	..... σελ.46

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει ως θέμα τις «βαθυτυπίες ως μορφή πολιτιστικής αναπαράστασης στον ελληνικό χώρο». Στοχεύει στην παρουσίαση μιας ιδιαίτερης τεχνικής, της Βαθυτυπίας, και στον τρόπο με τον οποίο συμβάλλει στην πολιτιστική αναπαράσταση στον Ελληνικό χώρο. Η βαθυτυπία αποτελεί εν μέρει μια από τις τεχνικές στις οποίες βασίστηκε η τυπογραφία για την εκτύπωση εγγράφων αρχικά και έργων τέχνης στη συνέχεια. Η χαρακτηριστική τέχνη έχει βασικά υλικά της το μελάνι το χαρτί τύπου Bütten και βασικό εργαλείο τον λαστιχένιο κύλινδρο για το άπλωμα της μελάνης. Πολλοί καλλιτέχνες Έλληνες διδάχθηκαν την χαρακτηριστική τέχνη στην Ευρώπη κυρίως στην Γαλλία. Η γκραβούρα σημαίνει χάραξη και ως όρος προσδιορίζει την καλλιτεχνική αναπαράσταση εικόνων σε μια τονική αναπαράσταση του λευκού με το μαύρο.

Η εργασία διαρθρώνεται σε δύο κεφάλαια: στο πρώτο κεφάλαιο δίνεται ο ορισμός της χαρακτηριστικής τέχνης, γίνεται ιστορική αναδρομή και παρουσιάζονται τα διαφορετικά είδη και οι τεχνικές της: Η τεχνική βασίζεται στην εξέλιξη της τυπογραφίας, στη σωστή κατανομή των τυπογραφικών στοιχείων κοινός γραμμάτων σε μήτρες και υπό πίεση εμφάνιση του κειμένου στο χαρτί. Η τεχνική ενέπνευσε τους καλλιτέχνες που πειραματίζονται σε νέες τεχνικές, όπως η υψιτυπία, η βαθυτυπία, η επιπεδοτυπία, και η διατυπία. Στο δεύτερο κεφάλαιο η βαθυτυπία προσεγγίζεται ως μορφή πολιτιστικής αναπαράστασης στον ελληνικό χώρο συγκεκριμένα. Ορίζεται η πολιτιστική αναπαράσταση ως επιστημονική έννοια και παρατίθενται οι επιμέρους θεματικές που τεκμηριώνουν την ιδέα: Τα μουσεία και οι εκθέσεις χαρακτηριστικής, οι περιηγητικές εκδόσεις, το έργο των χαρακτών, η ένωση χαρακτών, ο φιλοτελισμός... Η εργασία ολοκληρώνεται με συμπεράσματα επί του ερευνητικού ερωτήματος και παράρτημα σχετικό με το θέμα.

Τα ερευνητικά εργαλεία, που χρησιμοποιήθηκαν για την εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας, ήταν η βιβλιογραφική επισκόπηση και η επιτόπια έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : Η χαρακτηριστική τέχνη. Ιστορική αναδρομή, είδη, τεχνικές

Η τέχνη δεν είναι αυτό που βλέπεις, αλλά αυτό που κάνεις τους άλλους να δουν

([Edgar Degas, 1834-1917, Γάλλος ζωγράφος & γλύπτης](#))

1.1. Ιστορική αναδρομή

Η καταγραφή της καθημερινότητας ήταν μια ανάγκη των ανθρώπων από την αρχαιότητα και υπήρξε ιδιαίτερα βασική για την πορεία του πολιτισμού και της εξέλιξης των λαών. Το 2400 π.Χ. αρχικά στην Αίγυπτο χρησιμοποίησαν τον πάπυρο (είδος μπαμπού) για να καταγράφουν κείμενα. Η παραγωγή γινόταν με τον τεμαχισμό των στελεχών του και την σταυροειδή τοποθέτησή του υπό πίεση, ώστε να κολλήσουν από τον χυμό του ίδιου του φυτού και έτσι να αποτελέσουν το υποτυπώδες κυλινδρικό τύπου έγγραφο που μας είναι γνωστό από ανασκαφικά ευρήματα. Η τεχνική δεν αποτέλεσε βάση για τη μορφή που έχει το σημερινό φύλλο χαρτί όμως, για τα δεδομένα της εποχής, αποτέλεσε το βασικό υλικό για την καταγραφή και τεκμηρίωση κειμένων που αφορούν την συγκεκριμένη ιστορική περίοδο και πιστοποιούν την γλωσσική και πολιτισμική ταυτότητα του συγκεκριμένου λαού.

Κατά την Δυναστεία των Χαν στην Κίνα (202π.Χ. -220μ.Χ.), κάτω από την καθοδήγηση των αυτοκρατόρων, πολλοί τεχνίτες προσπάθησαν να βρουν ένα υλικό πιο κατάλληλο για γραφή, πιο ελαφρύ, πιο ανθεκτικό, πιο εύκολο στην μεταφορά και την φύλαξη. Ο Τσάι Λούν για την Κίνα θεωρείται ο «Άγιος» των χειροτεχνών χάρτου και ειδικότερα για την Κινέζικη Πολιτιστική κουλτούρα της χώρας του. Βασικά στον πειραματισμό συνέβαλαν οι ιδέες προηγούμενων συναδέλφων του και έτσι προέκυψε ένας πολτός που, με την κατάλληλη κατεργασία, έδωσε το πρώτο είδος χαρτιού στην ιστορία. Από την Κίνα η τέχνη διαδόθηκε στην Ιαπωνία και τη Κορέα στις αρχές του 7^{ου} αιώνα. Στη Δύση, η τεχνική έγινε γνωστή μέσω των Αράβων: σε μια μάχη το 751 μ.Χ. στην Κίνα, στην περιοχή ονόματι «Σαμαρκανδής» (σημερινό Ουζμπεκιστάν), ανάμεσα στους αιχμάλωτους που έπιασαν ήταν τεχνίτες με γνώσεις στη διαδικασία παρασκευής χαρτιού από τους οποίους έμαθαν την τεχνική. Με την επινοήση του νέου υλικού γραφής στα τέλη του 2^{ου} αιώνα, οι Κινέζοι επινόησαν εμπειρικά τρόπους εκτύπωσης κειμένων.

Κινέζικη σφραγίδα.

Η αναπαραγωγή κειμένων σε πολλά αντίτυπα, ένα είδος πρωτόγονης τυπογραφίας, είναι πολύ παλιά τέχνη. Από τον 6ο αιώνα μ.Χ. οι Κινέζοι χρησιμοποιούσαν ξύλινες και λίθινες πλάκες για την αναπαραγωγή κειμένων. Πάνω σ' αυτές σκάλιζαν τα γράμματα του κειμένου.

Τον 6^ο μ.Χ. αιώνα η μέθοδος εκτύπωσης κειμένων που επικράτησε ήταν η ξυλογραφία. Στη μέθοδο αυτή το κείμενο το έγραφαν σε ένα λεπτό φύλλο από χαρτί και μετά το μετέφεραν σε μια λεία επιφάνεια πλάκας από ξύλο, κολλημένη από πολτό ρυζιού, που συγκρατούσε το μελάνι της κόλλας. Έπειτα, ένας-τεχνίτης χαρακτήρας έκοβε με ακρίβεια το περιθώριο γύρω από τα μελανά ίχνη και έτσι πάνω στην πλάκα εμφανιζόταν αντεστραμμένο ανάγλυφα το κείμενο.

Για την δημιουργία ενός αντιγράφου περνούσαν με λεπτή στρώση από μελάνι την ανάγλυφη επιφάνεια με την βοήθεια ενός πινέλου, άπλωναν πάνω το φύλλο χαρτιού και με την υπό πίεση περιστροφή μιας βούρτσας εμφάνιζαν το κείμενο.

Χαρακτηριστική εικόνα πλάκας ξυλογραφικής τεχνικής με αποτύπωση κειμένου στα κινέζικα

Η τεχνική της ξυλογραφίας ήταν μια μέθοδος εκτύπωσης εγγράφων όμως πρακτικά αποτελούσε μια χρονοβόρα διαδικασία, λόγω του μικρού αριθμού αντιτύπων. Όμως, αποτέλεσε για τους τεχνίτες και μελετητές σημαντική εξέλιξη καθώς οι εικονογραφήσεις παρουσιάζονταν με μεγάλη λεπτομέρεια ανταποκρινόμενες στην πραγματικότητα. Στην Ευρώπη (κατά την περίοδο του 15^ο έως και τον 19^ο αιώνα) τα πρώτα κινητά στοιχεία κατασκευάστηκαν από τον Λαυρέντιο Κοστέρ από το Χάρλεμ της Ολλανδίας και ήταν από ξύλο. Το 1454 εμφανίζονται τα πρώτα τυπωμένα βιβλία που ήταν κείμενο και εικόνες (γκραβούρες) στην Ευρώπη. Στην Νυρεμβέργη καλλιτέχνες συνεργάζονται και κατασκευάζουν τα πρώτα αριστουργήματα της ξυλογραφίας. Οι πρώτες εικόνες σε ευρωπαϊκές ξυλογραφίες είχαν ως θέμα κυρίως θρησκευτικά αλλά και τυπώματα σε τράπουλες με μικρά συνοδευτικά κείμενα.

Μια εκτύπωση γκραβούρας που μπορεί να βασίζεται στη μέθοδο της ξυλογραφίας ή χαλκογραφίας δεν είναι το έργο μόνο ενός καλλιτέχνη αλλά συνήθως η συνεργασία από τον ιχνογράφο, και το σχεδιαστή- χαρακτή. Κατά το τέλος του 18^ο και αρχές του 19^ο αιώνα υπήρξε μια σημαντική αλλαγή βασισμένη σε καινοτόμες πρακτικές. Στην Ευρώπη και συγκεκριμένα στην Βρετανία αυτή η σημαντική αλλαγή την επηρέασε τεχνολογικά, κοινωνικά, οικονομικά, πολιτιστικά και ήταν ο προάγγελος μιας τεχνολογικής επανάστασης

1.2. Οι απαρχές: ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ

Τι ορίζεται ως τυπογραφία :

Στην ακριβή αποτύπωση του ορισμού της τυπογραφίας από τεχνίτες έχουν δοθεί ορισμοί όπως: Η τυπογραφία, με απλά λόγια, είναι η τέχνη της καταγραφής και αποτύπωσης πληροφοριών και εικόνων στο χαρτί ή σε άλλα μέσα, με τη βοήθεια τεχνικών μέσων (μηχανών) με βασικό σκοπό κυρίως την εν γένει μαζικής κλίμακας κάλυψη αναγκών μάθησης. Ειδικότερα :

Τυπογραφία “Ονομάζεται η τέχνη της σωστής διεύθετησης του προς εκτύπωση υλικού¹”. Τα τυπογραφικά στοιχεία μεταλλικά κυρίως τοποθετούνται βάσει οδηγιών και χρησιμοποιούνται για την εκτύπωση του έντυπου.

---

¹ Morison, S. (Μάρτιος 1990). *Βασικές αρχές της τυπογραφίας* (Τόμ. 1). Μακεδονίας 57: Τυποφιλία.

Συγκεκριμένα, η σωστή κατανομή των τυπογραφικών στοιχείων-κοινώς γραμμάτων σε μήτρες- και η υπό πίεση εμφάνιση του κειμένου στο χαρτί βοηθά τον αναγνώστη να το καταλάβει, αφού οι λέξεις εμφανίζονται με κατάλληλα διαστήματα μεταξύ τους. Εκτός από τον αρχικό έλεγχο της στοιχειοθέτησης, πρέπει να υπάρχει σωστός σχεδιασμός στη σελιδοποίηση. Αυτό αποτελεί πολύ σημαντικό στοιχείο στην διαδικασία καθώς, κατά την εξέλιξη της τυπογραφίας, αν σε μια δουλειά έχουμε κακή στοιχειοθέτηση το αποτέλεσμα στο τέλος μπορεί να είναι πολύ καλό αν η σελιδοποίηση είναι σωστή. Επίσης, κατά την εκτύπωση σημαντική είναι η σύνθεση του κειμένου και η χρήση καλής ποιότητας χαρτιού έτσι, ώστε το τελικό αποτέλεσμα να είναι το επιθυμητό.

Στο πιεστήριο που κατασκεύασε ο Γουτεμβέργιος υπήρχαν τα στοιχεία μηχανικής από το βιβλιοδετικό πιεστήριο καθώς και του πιεστηρίου οινοποιίας. Αποτελείτο από μια κάτω σταθερή επιφάνεια και την άνω κινητή επιφάνεια που μπορούσε να κινηθεί κατακόρυφα μέσω μιας μικρής ράβδου επί ενός ελικοειδούς κοχλίου. Τα μεταλλικά τυπογραφικά στοιχεία τα τοποθετούσε σε ένα μεταλλικό πλαίσιο (μια φόρμα) ακολουθούσε το μελάνωμα και η τοποθέτηση του χαρτιού. Το κατέβασμα της άνω πλάκας και υπό πίεση εφαρμογή της πάνω στο χαρτί είχε ως αποτέλεσμα την εμφάνιση του κειμένου.

Σταθμό στην τυπογραφία αποτέλεσε η εξέλιξη και αλλαγή υλικών στα κινητά τυπογραφικά στοιχεία από μέταλλο που επινόησε ο Γουτεμβέργιος. Ο Γερμανός στην καταγωγή από τη πόλη Μάιντς σιδηρουργός, χρυσοχόος τυπογράφος και εκδότης θεωρείται ο πατέρας της μηχανικής εκτύπωσης.

Αρχικά, ο εκπαιδευόμενος χρυσοχόος το 1436, με ως τότε χρήση των ξύλινων τυπογραφικών στοιχείων, τυπώνει τα πρώτα έντυπα με θέματα θρησκευτικού και λαϊκού περιεχομένου. Μετά από συνεχείς προσπάθειες βελτίωσης της μεθόδου εκτύπωσης το 1441 και με την βοήθεια ενός βελτιωμένου μελανιού εκτύπωσε έντυπα κάνοντας χρήση και των δύο όψεων του χαρτιού.

Η τελική επιτυχία του Γουτεμβέργιου στην μέθοδο που επινόησε ήταν να τυπώσει το 1455 σε 180 αντίτυπα το πρώτο βιβλίο τη ΒΙΒΛΟ των 42 γραμμάτων στα λατινικά, τα περισσότερα σε απλό χαρτί και κάποια σε χαρτί εξαιρετικής ποιότητας (Vellum). Η έκδοση αποτέλεσε αισθητικά μια άριστη τυπογραφική εργασία και αποτελεί ιστορικά το πρώτο τυπογραφικό προϊόν. Το 1454 εμφανίζονται τα πρώτα τυπωμένα βιβλία που ήταν κείμενο και εικόνες (γκραβούρες) στην Ευρώπη. Στη Νυρεμβέργη καλλιτέχνες συνεργάζονται και κατασκευάζουν τα πρώτα αριστουργήματα της ξυλογραφίας. Οι πρώτες εικόνες σε ευρωπαϊκές ξυλογραφίες είχαν θέματα κυρίως θρησκευτικά αλλά και τυπώματα σε τράπουλες με μικρά συνοδευτικά κείμενα.

Ο Γουτεμβέργιος και η Τυπογραφία

Ο Γουτεμβέργιος γεννήθηκε κατά το επικρατέστερο το 1397 και πέθανε το 1468 σε ηλικία 71 ετών. Τόπος γέννησής του είναι το Μάιντς (Mainz) της Γερμανίας. Ο Γουτεμβέργιος θεωρείται ο «πατέρας» της μηχανικής εκτύπωσης, μολονότι είχαν ήδη κατασκευαστεί κινητά τυπογραφικά στοιχεία από τον Ολλανδό Λαυρέντιο Κοστέρ στο Χάρλεμ, γιατί εκείνος συνέλαβε πρώτος την ιδέα της τυπογραφικής μεθόδου στο σύνολό της.

Κατά το τέλος του 18^ο και αρχές του 19^ο αιώνα υπήρξε μια σημαντική αλλαγή βασιζόμενη σε καινοτόμες πρακτικές. Στην Ευρώπη- και συγκεκριμένα στην Βρετανία- αυτή η σημαντική αλλαγή επηρέασε την τυπογραφία τεχνολογικά, κοινωνικά, οικονομικά, πολιτιστικά και ήταν ο προάγγελος μιας τεχνολογικής επανάστασης που χαρακτηρίζει το αιώνα, κατά την διάρκεια του οποίου η ως τότε χειρωνακτική εργασία αντικαταστάθηκε από την ανάπτυξη τις Βιομηχανίας και την εισαγωγή των μηχανών. Εκείνο που χαρακτηρίζει την τυπογραφία είναι η επινοήση των κινητών τυπογραφικών στοιχείων, γιατί αυτό συνέβαλε στην πρόοδο και την καταπληκτική εξέλιξή της. Άρα ο εφευρέτης της τυπογραφίας πρέπει να θεωρηθεί εκείνος που είχε πρώτος την έμπνευση να χρησιμοποιήσει τα κινητά στοιχεία και να επινοήσει την πιεστική μηχανή με την οποία θα εκτύπωνε ένα κείμενο σωστά τυπωμένο για τον αναγνώστη. Η εξέλιξη που επήλθε στην τυπογραφία με την βοήθεια των μηχανών εκτύπωσης έκανε τους τεχνίτες να πειραματίζονται σε νέες τεχνικές εκτύπωσης που προοδευτικά διακρίνουμε ως εξής:

Υψιτυπία (Relief printing) – ανάγλυφη εκτυπωτική πλάκα.	Βαθυτυπία (Intaglio) – εσώγλυφη εκτυπωτική πλάκα.	–	Επιπεδοτυπία (Planography) – επίπεδη εκτυπωτική πλάκα.	–	Διατυπία (Screen printing) – διάτρητη εκτυπωτική πλάκα.
---	---	---	--	---	---

A. Τα στάδια της υψιτυπικής εκτύπωσης

B. Τα στάδια της βαθυτυπικής εκτύπωσης

Γ. Τα στάδια της λιθογραφικής εκτύπωσης

1.3. Η τυπογραφία στην Ελλάδα

Στο σημερινό Ηράκλειο της Κρήτης το 1486 έγινε η πρώτη προσπάθεια δημιουργίας τυπογραφείου. Η προσπάθεια δεν είχε επιτυχία. Ιστορικά, το πρώτο τυπογραφείο στην Ελλάδα είναι αυτό στην Χίο με τυπογραφικό υλικό που έστειλε από την Γαλλία ο Αμπρουάζ Ντιντό. Σε αυτό εκδόθηκε το 1821 η “Ελληνική Γραμματική στη δημοτική γλώσσα που όμως το 1822 καταστράφηκε ολοσχερώς από τους Τούρκους κατά την διάρκεια του πολέμου στο νησί. Το 1824 το πρώτο έντυπο φυλλάδιο από τυπογραφείο στο νησί της Ύδρας ήταν η εφημερίδα « Ο Φίλος του νόμου» (βλέπε Εικόνα 1 ΦΥΛΛΑΔΙΟ "Ο ΦΙΛΟΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ"). Την ίδια χρονιά στην Αθήνα ιδρύεται τυπογραφείο με υλικά που δώρισε η επιτροπή Φιλελλήνων στο Λονδίνο, όμως έμελλε να καταστραφεί κατά τη διάρκεια τη Άλωσης της πόλης από τους Τούρκους το 1827. Σημαντική ήταν η προσπάθεια επανίδρυσης επτά χρόνια μετά από τον Ανδρέα Κορομηλά, ο οποίος έμαθε την τυπογραφική τέχνη από τον ίδιο τον Didot. Κατά την περίοδο μετά το 1821 από τις πρώτες κυβερνήσεις στην Ελλάδα η επίσημη τυπογραφία της χώρας ονομάστηκε “Τυπογραφία της διοίκησης”. Ο τυπογράφος Παύλος Πατρίκιος ήταν αυτός που ανέλαβε την έκδοση της “Εφημερίδας της Κυβέρνησης”, την τύπωση και έκδοση κυβερνητικών αποφάσεων, καθώς και κάποια διδακτικά βιβλία. Τα τυπογραφεία βρίσκονται σε Αθήνα, Ύδρα, Καλαμάτα και Μεσολόγγι. Με βάση την ίδρυση τυπογραφείων στην Ελλάδα κάποια από αυτά κρατώντας τα βασικά χαρακτηριστικά τους σήμερα άλλαξαν χρήση και έγιναν μουσεία. Αποτελούν έτσι σημαντικό πολιτιστικό, εκπαιδευτικό, και οικονομικό παράγοντα για τις περιοχές όπου υπάρχουν και αξιοσημείωτη είναι η ιδιωτική πρωτοβουλία.

1.4. Τεχνικές χαρακτικής : Χαρακτική είναι η τεχνική κατά την οποία ο καλλιτέχνης-σχεδιάζοντας το σχέδιο ή αλλιώς περίγραμμα πάνω σε μια πλάκα επίπεδη ή κυλινδρική από υλικό όπως η πέτρα, ή ο χαλκός, που ουσιαστικά καθορίζει την εικόνα με συγκεκριμένα βήματα και κάνοντας χρήση κυρίως μελάνης-έχει την δυνατότητα εκτύπωσης πολλών έργων σε αντίτυπα μιας καινοτόμου, επαναστατικής μεθόδου που γνώρισε ο δυτικός κόσμος από τον 14^ο αιώνα και η οποία έχει άμεση αναφορά στην τέχνη της τυπογραφίας. Οι εκφραστικές δυνατότητες της χαρακτικής είναι απεριόριστες. Η εικόνα που αναπαριστά, αναπαράγει την πραγματικότητα και έχει ως αντικειμενικό σκοπό την ευχαρίστηση του αναγνώστη και την πληρότητα των αισθήσεων, κυρίως της όρασης. Το σχέδιο και η εκτυπωμένη εικόνα έχει μια αμεσότητα που προσεγγίζουν τη ζωγραφική, όπως αναπτύσσεται στο χώρο της τέχνης με τονικές διαβαθμίσεις που επιτυγχάνονται με την αντίθεση άσπρου μαύρου².

Ημέρα και Νύχτα M.C.Escher 1938 ξυλοτυπία διαστάσεων 39 X 67 cm.

² (<http://graficnotes.blogspot.com/2013/03/to.html>)

Τα βασικά υλικά χαρακτηριστικής και τυπώματος

ΜΕΛΑΝΙΑ: Για το τύπωμα σε επιφάνειες από χαρτί χρησιμοποιούμε ειδικά μελάνια τυπώματος, όμως μπορούμε να βάλουμε και μπογιές – νερομπογιές ή πλαστικό χρώμα (αραιωμένο ή μη) δαχτυλομπογιές, τέμπερες κ.ά. Για το τύπωμα σε υφάσματα χρησιμοποιούμε ειδικές μπογιές για υφάσματα. Οι περισσότερες από τις μπογιές που είναι κατάλληλες για τύπωμα πρέπει να είναι ρευστές στην υφή για να κάνουν την εργασία εύκολη.

ΧΑΡΤΙ: Το βασικό υλικό τυπώματος είναι το χαρτί. Πρέπει να είναι καλής ποιότητας, ματ, με πολύ καλή ιδιότητα απορρόφησης μελάνης τύπου Bütten. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί για την εκτύπωση να έχουμε ημιδιάφανο χαρτί εισαγωγής από Ιαπωνία και Κίνα.

ΒΑΣΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ: Το βασικό εργαλείο για το άπλωμα του μελανιού στην ανάγλυφη επιφάνεια εργασίας είναι ο λαστιχένιος κύλινδρος (ρολό). Εναλλακτικά, την ίδια δουλειά μπορεί να κάνει ένα πινέλο, ένα σφουγγάρι ακόμα και ένα κομμάτι ύφασμα.

Η Χαρακτική ως Τέχνη δεν ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής μέχρι τις αρχές του 20^ο αιώνα στον Ελληνικό χώρο. Όμως, η μέθοδος, ως τεχνική, εφαρμόστηκε στην εικονογράφηση βιβλίων, περιοδικών και έντυπου υλικού. Τα περισσότερα ήταν έργα από επαγγελματίες τεχνίτες ξυλογράφους οι οποίοι μετέφεραν σε έντυπη μορφή γνωστά έργα από ξένους και Έλληνες καλλιτέχνες. Στην Ελλάδα, οι καλλιτέχνες ζωγράφοι διδάχθηκαν την χαρακτική στις φημισμένες σχολές του εξωτερικού όπως της Γαλλίας, Γερμανίας και Αυστρίας σε εργαστήρια όπου γίνονταν μαθήματα. Οι Έλληνες χαρακτές του 19^ο αιώνα, αυτοδίδακτοι ή μαθητευόμενοι, έμαθαν τις βασικές αρχές της τεχνικής κοντά σε αξιόλογους δάσκαλους της εποχής όπως ο Αγαθάγγελος Τριανταφύλλου, ο Α. Ροβέρτου και Ν Φέρμπου οι οποίοι ήταν κατεξοχήν ξυλογράφοι. Επίσημα, η χαρακτική καθιερώθηκε μετά το 1930, όταν στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών το αντίστοιχο τμήμα χαρακτικής ανέλαβε ο Γιάννης Κεφαλληνός. Ιδιαίτερη σημασία έχει για την χώρα μας το γεγονός αυτό μιας και η λέξη «χαρακτική» για τα δεδομένα της εποχής παραπέμπει κυρίως στην τύπωση- «εικονογράφηση εντύπων» και όχι ως εικαστικό γεγονός. Στις αρχές του 1909, ο Λυκούργος Κολεβίνας (1887-1940), γνωστός με το καλλιτεχνικό ψευδώνυμο Γλαύκος Πόντιος, δημιούργησε τις πρώτες οξυγραφίες. Το 1922 εξέδωσε το πρώτο λεύκωμα με δώδεκα χαλκογραφίες, με απεικόνιση τοπίων κυρίως του Αγίου Όρους με τίτλο Μοναστήρια του Αγίου Όρους, Paris: La Belle Edition.

Ακολούθησαν τρία ακόμα Λευκώματα με:

α. Τοπία της Αρχαίας Ελλάδας (Crece paysages antiques, Paris: La Belle Edition 1924)

β. Βυζαντινή και Φράγκικη Ελλάδα (La Crece byzantine et frangye, Paris: L'Art Crece 1927)

γ. Η Κέρκυρα (Corfou, Paris:L'Art Crece 1930).

Η επιστήμη και η τέχνη ανήκουν σε όλο τον κόσμο, και μπροστά τους εξαφανίζονται όλα τα σύνορα

Βόλφγκανγκ Γκαίτε, 1749-1832, Γερμανός ποιητής & φιλόσοφος.

1.4.1. Η Τεχνική της Υψιτυπίας

Υψιτυπία είναι παλιά μέθοδος εκτύπωσης σχεδίων σε υφάσματα από Ινδούς και Άραβες και τα πρώτα τυπωμένα σε χαρτί έγγραφα εμφανίζονται στην Ασία το 105 μ.Χ. Παράλληλα με την διάδοση της μεθόδου παρασκευής χαρτιού το 751 μ.Χ στην Κορέα, γίνονται οι πρώτες εκτυπώσεις εικόνας σε χαραγμένη ξύλινη πλάκα.

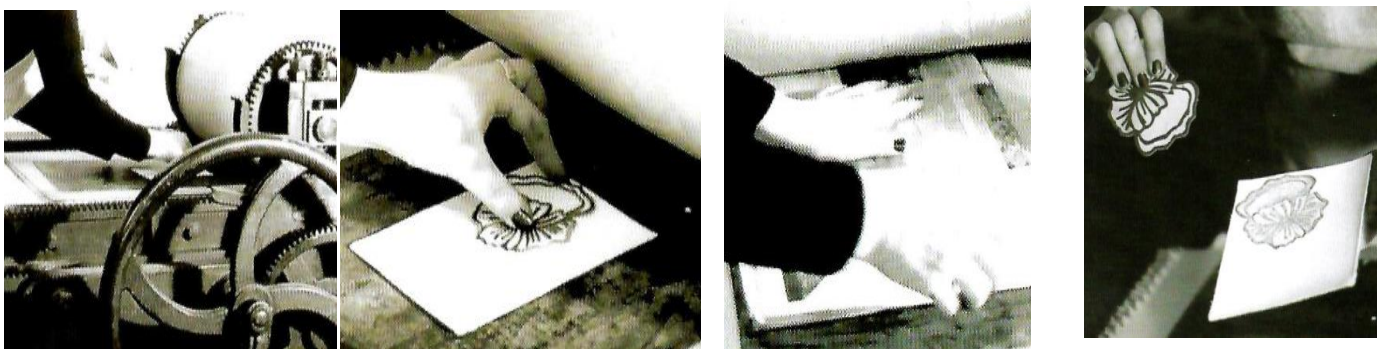
Οι εικόνες ήταν στην αρχή ασπρόμαυρες επιχρωματισμένες, όμως, με νερομπογιές. Η έγχρωμες εικόνες κάνουν την εμφάνισή τους τον 18^ο αιώνα στην Ιαπωνία. Μέχρι και τον 14^ο αιώνα- οπότε η τεχνική της παρασκευής χαρτιού εξαπλώθηκε σε όλη την Ευρώπη και αποτέλεσε το βασικό υλικό για την εξέλιξη της εκτύπωσης εγγράφων-η τέχνη της τυπογραφίας αντικατέστησε την ως τότε περίτεχνη χειρόγραφη συγγραφή των βιβλίων. Η εύκολη εκτύπωση έκανε τα βιβλία πιο προσιτά στο αγοραστικό κοινό.

Τα τυπωμένα φυλλάδια των βιβλίων, εκτός από το κείμενο της αφήγησης, είχαν και εικόνες που συνετέλεσαν στην ανάπτυξη και εξέλιξη των εικαστικών τεχνών. Αρχικά οι εκτυπώσεις γίνονταν με τυπογραφικά στοιχεία ξύλινα, τόσο στη γραμματοσειρά στα κείμενα, όσο και στις εικόνες. Η τέχνη πήρε το όνομα «Γκραβούρα» και η συγκεκριμένη πράξη ονομάστηκε ESTAMPE. Οι παλιότερες γκραβούρες που έχουν διασωθεί είναι από την κινέζικη Δυναστεία των Τάνγκ του 9^{ου} αιώνα. Το 14^ο και 15^ο αιώνα στην Ευρώπη, η εξέλιξη της ξυλογραφίας επηρεάστηκε από την επέλαση των σταυροφόρων που έφεραν την τεχνογνωσία της κατασκευής χαρτιού από την Ασία και αργότερα τον 19^ο αιώνα, η εξέλιξη της τεχνικής της ξυλογραφίας σε έγχρωμη επηρέασε τους καλλιτέχνες της Ευρώπης όπως ο Ε. Manet, Η Matisse, V. Van Gogh, P Gaughin.

- Πειραματικές υψιτυπικές τεχνικές

α. Η τεχνική αποτύπωσης σε πειραματικές υψιτυπίες γίνεται σε χειροκίνητο πιεστήριο με διάφορα υλικά που κρίνονται κατάλληλα για αυτήν την τύπωση. Σε αυτήν την εργασία, η ξύλινη πλάκα έχει αντικατασταθεί από άλλου τύπου υλικό ή ανάγλυφο που έχει αρκετά λεπτή υφή. Το κομμάτι του εκτυπωτικού χαρτιού τοποθετείται στο τραπέζι του πιεστηρίου. Η λεπτή φιγούρα ή το ανάγλυφο που έχει μελανωθεί τοποθετείτε προσεκτικά στην επιλεγμένη θέση του χαρτιού και εφάπτεται ακριβώς πάνω. Για να διασφαλιστεί η απαιτούμενη πίεση έχουμε, επιπροσθέτως, τοποθετήσει ένα επιπλέον χαρτόνι και λινόλαιο στο κύλινδρο. Η επιφάνεια στην οποία έχουμε την φιγούρα καλύπτεται από ένα ακόμα χαρτί και κομμάτια εφημερίδας.

Τα στάδια εμφάνισης του σχεδίου:

1.4.2. Οι Βαθυτυπίες (Cooper engraving)

Βαθυτυπία (γκραβούρα, ιντάλιο) είναι μια μέθοδος εκτύπωσης αντίτυπων όπου η εκτυπωτική πλάκα είναι από χαλκό εσώγλυφα χαραγμένη.

Χαρακτικό έργο σε χαλκό³ του Μιχάλη Κότσαρη σε Διεθνείς Εκθέσεις και Biennials.

Η ονομασία Βαθυτυπία ή αλλιώς Γκραβούρα σημαίνει χάραξη από την Γαλλική λέξη (Gravure) και ως όρος προσδιορίζει την καλλιτεχνική αναπαράσταση εικόνων σε τονική διαβάθμιση του λευκού και μαύρου, σηματοδοτώντας την πρώτη γραφική τέχνη.

Η ξυλογραφία και η βαθυτυπία ήταν οι πρώτες εκτυπωτικές μεθόδους στον Ευρωπαϊκό χώρο. Η τεχνική της βαθυτυπίας βασίζεται στο βασικό υλικό δουλειάς του καλλιτέχνη που είναι μια λεία μεταλλική πλάκα 3-5 χιλιοστών. Με τη βοήθεια μηχανικών ή χημικών μέσων σχηματίζονται σχισμές και κοιλώματα στην επιφάνεια της πλάκας όπου εισχωρεί το εκτυπωτικό μελάνι και μεταφέρεται με την εφαρμογή υψηλής πίεσης πάνω στο χαρτί.

Στις πρώτες καλλιτεχνικές βαθυτυπίες- που ονομάζονται χαλκογραφίες- το μέταλλο της πλάκας ήταν από χαλκό. Ως υλικό ήταν το ιδανικό λόγω της ιδιότητας του δηλ. της μαλακής υφής της πλάκας που επέτρεπε στο δημιουργό την εύκολη χάραξη. Άλλα μέταλλα κατάλληλα για γκραβούρες είναι ο ορείχαλκος, ο κασσίτερος κτλ. Τα πιο παλιά έργα βαθυτυπίας που έχουν διασωθεί χρονολογούνται το 1446 μ.Χ. Πολλά από τα έργα, στα οποία εφαρμόζεται η τεχνική της βαθυτυπίας, έγιναν στη Γερμανία αργότερα στην Ολλανδία, Γαλλία, Ελβετία, Ιταλία, Αγγλία και Ισπανία. Στην Γερμανία ο ζωγράφος και χαράκτης Albecht Dürer θεωρείται για τους χαρακτές ο πατέρας της Γκραβούρας διότι ήταν ο πρώτος που εφάρμοσε την τεχνική της χαλκογραφίας (Cooper engraving).

Τον 16^ο αιώνα εφαρμόστηκαν καινούργιες τεχνικές με την χρήση κυρίως χημικών μέσων όπως η οξυγραφία (Etching) μέθοδο που υιοθέτησε και ο Dürer επειδή ήταν πολύ απλή στη εφαρμογή της. Αργότερα οι καλλιτέχνες επινόησαν νέες τεχνικές όπως η μετζοτίνα (English manner) του Lydwig von Siegen το 1640 και η ακουατίνα (Aquatint) από τον Jean- Baptiste Le Prince το 1768.

---

³ <http://mkotsarisart.weebly.com/chialpharhoalphakappatauiotakappaeta-betaalphathetaupsilontauupsilonpiiotaalpha-etching-dry-point.html>.

Βαθυτυπικές τεχνικές.

Οι καλλιτέχνες διαχρονικά επινόησαν διάφορες τεχνικές για τα έργα τους. Σε αυτές τις τεχνικές βασίζεται ο παρακάτω κατάλογος που αφορά τις Βαθυτυπίες, ανάλογα με τα υλικά χρήσης και τα μέσα χημικά ή μη που βοήθησαν το εκτυπωτικό αποτέλεσμα.

- ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ ΜΕ ΚΑΛΕΜΙ (Χαλκογκραβούρα - copper engraving)
- Η ΟΞΥΓΡΑΦΙΑ (Etching)
- Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΗΜΙΣΚΙΩΝ (Ξεστή χαλκογραφία / Μετζοτίντα)
- Η ΤΟΝΙΚΗ ΟΞΥΓΡΑΦΙΑ / Ακουατίντα – Aguatint)
- Η ΕΓΧΡΩΜΗ ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ
- Η ΑΚΟΥΑΤΙΝΤΑ ΖΑΧΑΡΗΣ (Sugar aquatint)
- Η ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΑΛΑΚΟΥ ΒΕΡΝΙΚΙΟΥ
Η ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΑΛΑΚΟΥ ΦΟΝΤΟΥ / ΛΙΠΟΓΡΑΦΙΑ
(Soft – ground etching)
- Η ΒΕΛΟΝΟΓΡΑΦΙΑ (Drypoint / Gravure a la pointe seche).

1.4.3. Η χαλκογραφία

Η Χαλκογραφία είναι η δεύτερη, χρονολογικά, τεχνική στη χαρακτηριστική τέχνη στη Ευρώπη από τον 15^ο αιώνα μετά την ξυλογραφία.

Τα βήματα της μεθόδου αναλυτικά είναι τα εξής:

Αρχικά, το σχέδιο- που είναι η έμπνευση του δημιουργού- σχεδιάζεται πάνω σε φύλλο καρμπόν ή σε ένα φύλλο ζελατίνης ή αποτυπώνεται απευθείας πάνω στη πολύ καθαρισμένη γάλκινη πλάκα. Έπειτα ο καλλιτέχνης θα προχωρήσει στην χάραξη με καλέμι (Burin) ή βερνικώνει την επιφάνεια με ένα αυθεντικό στο οξύ βερνίκι και κατόπιν σχεδιάζει, αφαιρώντας το βερνίκι με μια ειδική βελόνα. Στην διαδικασία της χάραξης βασικό ρόλο παίζει η πίεση που ασκείται στην επιφάνεια εργασία έτσι κάποια από τα ίχνη που αφήνει το καλέμι μπορεί να είναι ρηγά – βαθιά – πλατιά – ή φαρδιά. Για να γίνει ένα σχέδιο με καμπύλη ο δημιουργός περιστρέφει την πλάκα και όχι το εργαλείο χάραξης. Αυτό θα το πετύχει αν στηρίξει την πλάκα πάνω σε ένα δερμάτινο μαξιλάρι ή πιο απλά σε μια άλλη ξύλινη πλάκα. Έπειτα ακολουθεί η λείανση της επιφάνειας με την βοήθεια ατσάλινης ζύστρας (Crattoir). Η Βαθυτυπία (intaglio) βασίζεται στη λεπτομέρεια που έχει η χαλκογραφία, όπου στο τελικό στάδιο φαίνεται η τεχνική της γραμμοσκίασης. Η χάραξη του καλλιτέχνη πάνω στη πλάκα χαλκού (copper) είναι σημαντική δημιουργώντας τονικές ψευδαίσθησης σε ανοικτούς και γκριζούς τόνους με αποτέλεσμα την εμφάνιση στο τέλος της μοναδική εικόνα που εμφανίζεται στο εκτυπωμένο έργο. Διαχρονικά ο τρόπος χάραξης άλλαξε και η τονική διαβάθμιση χαρακτηρίζει τα έργα κάποιων δημιουργών.

Στη συνέχεια, η πλάκα βυθίζεται σε ένα διάλυμα νιτρικού οξέος το οποίο συμβάλλει στην εμφάνιση του χαραγμένου σχεδίου. Η οξειδωση επαναλαμβάνεται αρκετές φορές, ώστε να αποκτήσει η επιφάνεια της πλάκας της επιθυμητή γραμμοσκίαση.

Προτού γίνει η τύπωση του σχεδίου ζεσταίνεται η γάλκινη πλάκα πάνω σε μια θερμαινόμενη εστία, περνώντας μελάνι με αποτέλεσμα αυτό να περάσει στα χαραγμένα μέρη του σχεδίου. Ακολουθεί ο προσεκτικός καθαρισμός της επιφάνειας ώστε να μείνει το μελάνι μόνο μέσα στις χαράξεις και τοποθέτηση στο πιεστήριο.

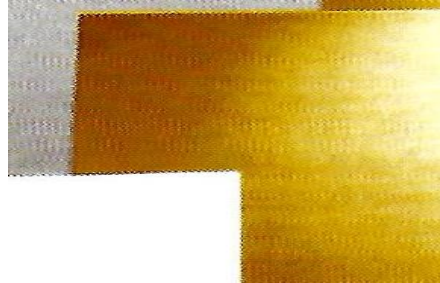
Η σωστή τοποθέτηση του χαρτιού στο πιεστήριο υποβοηθείται με την τοποθέτηση επιπλέον τσόχας στην επιφάνεια. Σκοπός είναι να εξουδετερωθούν οι πιέσεις κατά τη διαδικασία τύπωσης και την επιθυμητή εμφάνιση στην τελική εικόνα της τυπωμένης χαλκογραφίας.

Η επιφάνεια εργασίας γκριζοπράσινη⁴ α. για τον τσίγκο και κοκκινωπή β. για το χαλκό.

α.

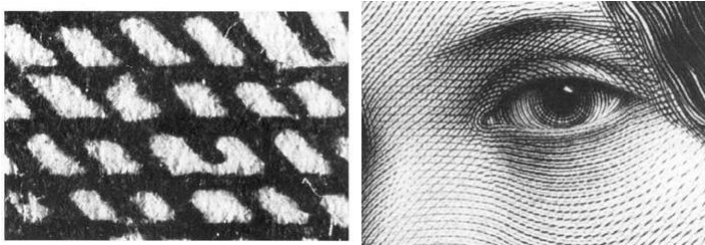

β.

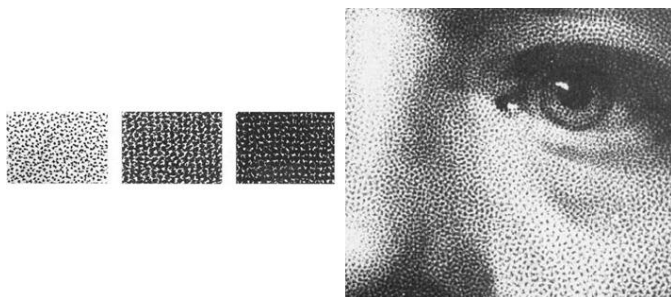
Παρακάτω γίνεται μια οπτική παρουσίαση χάραξης και του αποτελέσματος της εικόνας.

1. Αναπαραγωγή τονικών διαβαθμίσεων με τη χάραξη διασταυρούμενων γραμμών.

⁴ Φωτογραφικό υλικό από το Βιβλίο Μιχάλη Αρφαρά

2. Αναπαραγωγή ή τονικών διαβαθμίσεων με την τεχνική της χαλκογραφίας με στιγμές

Στη χαλκογραφία⁵ η τεχνική που ακολουθούν οι χαρακτές βασίζεται στην μέθοδο “χαλκογραφία με στιγμές” (Stipple engraving) με την δημιουργία πάνω στην πλάκα εργασίας μικρότερων και αραιότερων κουκίδων σε διαστήματα, τονίζοντας έτσι το μέτρο του βάθους, όπου είναι απαραίτητο στο σχέδιο. Με αυτό τον τρόπο διακρίνουμε στο σχέδιο μικρότερες και μεγαλύτερες κουκκίδες οι οποίες σχηματίζουν την εικόνα σε ημιτονικές γραμμοσκιάσεις.

Το αποτέλεσμα είναι εντυπωσιακό για την εποχή και η τεχνική της αποτύπωσης εικόνων με την μέθοδο της χάραξης διασταυρούμενων γραμμών ή με την τεχνική των στιγμών εφαρμόστηκε κατά τα μέσα του 19^ο αιώνα και σε άλλες φωτομηχανικές τεχνικές αναπαραγωγής εικόνας με χημικά ή όχι μέσα. Ειδικότερα, έχουμε φωτογραφικό υλικό από χαρακτές - καλλιτέχνες με εφαρμογή της πρότυπης φωτογραφίας (δαγεροτυπίες) δηλ. τις χαραγμένες εκτυπωτικές πλάκες (κλισέ) όπου εκτύπωσαν πρώτες φωτογραφίες.

Εκτός από τα προαναφερθέντα, υπάρχει και η χαλκογραφία του μαλακού βερνικιού και του μαλακού φόντου (ground etching). Αυτή η τεχνική είναι η πιο κλασσική μέθοδος χαρακτηριστικών έργων στην χαλκογραφία. Σε αυτήν πρέπει να τηρηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις, ώστε η επιφάνεια εργασίας να είναι εντελώς λεία. Έτσι, ο χαρακτήρας για να το πετύχει την γυαλίζει με πανί και ειδικό στιλβωτικό γαλάκτωμα. Στη συνέχεια, η επιφάνεια τρίβεται με καθαρό ύφασμα και σκόνη κιμωλίας διαλυμένη σε οινόπνευμα. Έπειτα, ο χαρακτήρας γράφει το σχέδιο απευθείας ή με καρμπόν ή σε φύλλο ζελατίνης πάνω στην πλάκα. Επιλέγει την μέθοδο χάραξης και προσέχει ώστε στην επιφάνεια να μην αφήνει «γρέζια».

Η χάραξη γίνεται με καλέμι ή ροδέλα ή βελόνα ή με ακιδωτό παλινδρομικό εργαλείο (ξύστρα- berceau). Πριν από την διαδικασία τύπωσης η χαλκογραφική πλάκα θερμαίνεται περίπου στους 50^ο βαθμούς έτσι ώστε να περάσει το μελάνι στις χαραγές που έγιναν. Ακολουθεί η διαδικασία τύπωσης στο πιεστήριο αφού πρώτα έχουμε βάλει νοτισμένο χαρτί τσόχας για εξουδετερωθούν τυχόν πιέσεις. Η μέθοδος αυτή δίνει μεγαλύτερο αριθμό σε αντίτυπα από την μέθοδο της ξυλογραφίας.

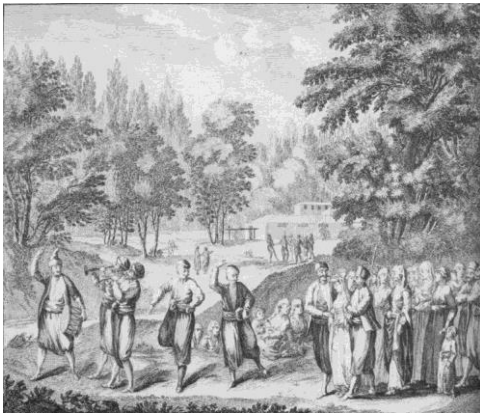
---

⁵ Φωτογραφικό υλικό από την ιστοσελίδα <https://www.graphicanews.gr/articles.php> και τις αναφορές του Γιώργου Βλάχου που υπήρξε Επίκουρος Καθηγητής του τμήματος Τεχνολογίας Γραφικών Τεχνών της Σχολής Γραφικών Τεχνών & Καλλιτεχνικών ΤΕΙ Αθήνας.

Χαρακτικά που αποτυπώνουν εικόνες⁶ της καθημερινότητας στην Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα.

Χαλκογραφία «Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΧΟΡΟΣ» που αποτυπώνει την καθημερινότητα Ελληνίδων από περιηγητές όπως Pierre Augustin Guys από το βιβλίο *Voyage litteraire de la Grece...* (1783) σε αυτή την αναπαράσταση διακρίνεται η επιρροή από την οθωμανική κατοχή που συνέβαλε στις ενδυματολογικές επιλογές των κοριτσιών που διασκεδάζουν.

Η αναπαράσταση ενός γάμου στην επαρχία από την ίδια σειρά χαρακτηριστικών έργων του Pierre Augustin Guys που αναδεικνύει την επιρροή στις κοινωνικές εκδηλώσεις (ο γάμος) των Ελλήνων κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας

1.4.4. Η οξυγραφία (Etching/ Gravure a l'eau forte)

Στις βαθυτυπίες ανήκει και η οξυγραφία. Σε αυτή την εκτυπωτική τεχνική βασικό ρόλο παίζει η οξειδωση της πλάκας με την βοήθεια χημικών μέσων. Αρχικά, η πλάκα μετάλλου από χαλκό-κυρίως από μπρούτζο ή, σε άλλες περιπτώσεις, από απλό τσίγκο- κόβεται στο επιθυμητό μέγεθος σε διαστάσεις λίγο μεγαλύτερες με αυτές του προσχεδίου. Έπειτα, η πλάκα καθαρίζεται πολύ καλά με ένα πανί εμποτισμένο με οινόπνευμα και τρίμματα κιμωλίας και ακολουθεί μια επίστρωση και στις δύο επιφάνειες της με υγρό βερνίκι (Lack) το οποίο είναι ανεπηρέαστο στις οξειδώσεις. Αυτό το βερνίκι είναι ένα υλικό που βρίσκουμε έτοιμο στην αγορά και αποτελείται από ένα μίγμα ασφάλτου (πίσσας) μαστίχας και ρητίνης.

Με ένα ηλεκτρικό στεγνωτήρα βοηθάμε να στεγνώσουν οι επιφάνειες. Το σχέδιο του χαρακτή μεταφέρεται ως ένα αποτύπωμα πάνω στην επιλεγμένη ασφάλτινη επιφάνεια με την βοήθεια ενός καρμπόν. Η χάραξη γίνεται πιέζοντας με μια μεταλλική βελόνα (ακίδα/πούντα)

⁶ <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/92-91.pdf>.

και ακολουθεί τα χνάρια που επιτάσσει το σχέδιο. Ακολουθεί ένας ελαφρύς καθαρισμός και απομάκρυνση των περιττών ρινισμάτων.

Σε αυτή την φάση προετοιμασίας βυθίζουμε την πλάκα μέσα σε μια λεκάνη που περιέχει νιτρικό οξύ. Το νιτρικό οξύ έχει την ιδιότητα να οξειδώνει επιφάνειες μετάλλων. Εναλλακτικά, το ίδιο συμβαίνει και αν χρησιμοποιήσουμε διάλυμα γαλαζόπετρας σε αναλογία μείγματος ενός λίτρου νερού 500 γρ. γαλαζόπετρας και 125 γρ. αλατιού. Η επιτυχία της οξείδωσης γίνεται με την επανάληψη της διαδικασίας και ελέγχεται από το φασματοσκόπιο στο οποίο διακρίνεται η εξέλιξη. Απομακρύνουμε την οξειδωμένη πλάκα και ετοιμάζουμε το βαθυτυπικό μελάνι το οποίο περιέχει λινόλαιο, υλικό που κάνει το μελάνι πιο εύπλαστο. Τοποθετούμε την πλάκα σε μια θερμαινόμενη επιφάνεια και απλώνουμε το μελάνι (η θερμότητα βοηθά το μελάνι πάνω στο ρολό να καλύψει με ευκολία την πλάκα εργασίας). Απομακρύνουμε με κυκλικές κινήσεις το περίσσιο μελάνι με μια γάζα που έχει τυλιχθεί σαν σφαίρα και επιμελώς κατευθύνεται στις οξειδωμένες σχισμές του σχεδίου. Τοποθετούμε το χαρτί στην επιφάνεια της πλάκας, εφαρμόζουμε πίεση και έχουμε την εμφάνιση του σχεδίου.

1.4.5. Η μέθοδος των ημισκιών – Ξεστή χαλκογραφία – METZOTINTA (Gravura en maniere noire/Mezzotinto)

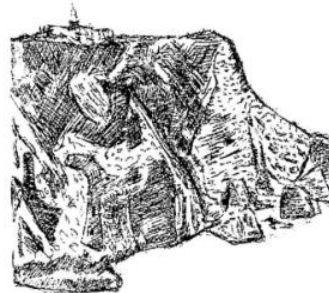
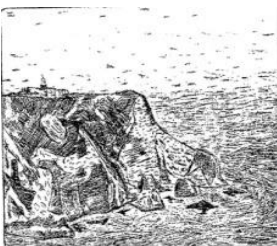
Η μέθοδος που ονομάζεται ξεστή χαλκογραφία εφαρμόζεται πάνω σε μια πλάκα με λεία επιφάνεια από χαλκό ή τσίγκο. Η όλη επιφάνεια τραχύνεται με ένα ειδικό ατσάλινο οδοντωτό μαχαίρι που ονομάζεται ακιδωτός παλινδρομικός ξυστήρας ή στιγμαωτή ροδέλα. Ο χρόνος, που απαιτείται για να ολοκληρωθεί η διαδικασία αυτή σε όλη την επιφάνεια της πλάκας, είναι αρκετός. Στη συνέχεια ο χαρακτήρας πάνω στην ακιδωτή πλάκα, με τη βοήθεια ενός ατσάλινου λειαντή τον οποίο έχει προηγουμένως βουτήξει σε γράσο, αρχίζει να αποτυπώνει το σχέδιο με απαλά και δυνατά χτυπήματα. Αυτή η μέθοδος ονομάζεται Μετζοτίντα και η τεχνική δημιουργεί πάνω στην πλάκα μεγάλη ποικιλία σε ενδιάμεσους τόνους που αποτυπώνονται στο τελικό τύπωμα. Η τεχνική των ημισκιών επηρέασε τα σχέδια πολλών ζωγράφων, κυρίως του 19^ο αιώνα.

1.4.6. Η έγχρωμη χαλκογραφία

Στην συγκεκριμένη χαλκογραφία, στο βασικό υλικό της εκτύπωσης, το μελάνι είναι με χρώμα. Η τεχνική στο σχέδιο ξεκινά αφού προθερμάνουμε την πλάκα και την καλύψουμε με έγχρωμο μελάνι. Έπειτα, ακολουθεί το καθάρισμα με μια γάζα και το γυάλισμα με την παλάμη του χεριού, αφού ταμπονάρουμε την επιφάνεια με πούδρα από κιμωλία.

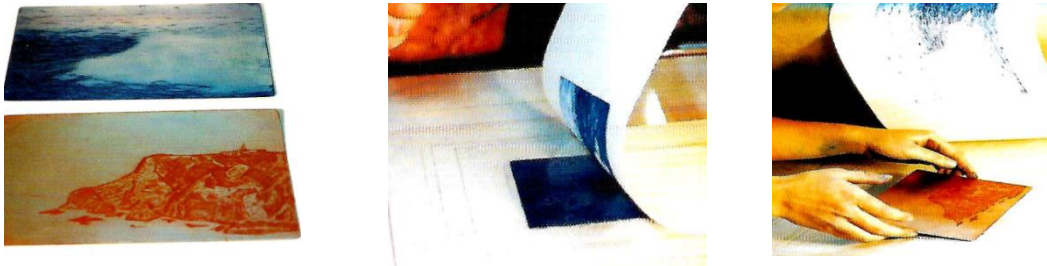
Στο αρχικό στάδιο της σχεδίασης, η εικόνα δημιουργείται σε χαρτί σε προσχέδια (το φόντο, η εικόνα), ανάλογα τα χρώματα που θα συνθέσουν την τελική παρουσίαση του τυπώματος. Το κάθε μέρος της εικόνας θα χαραχθεί σε ξεχωριστή βαθυτυπική πλάκα. Ακολουθεί το στάδιο της οξείδωσης για κάθε πλάκα ξεχωριστά και η επίστρωση με το χρώμα επιλογής.

ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΕΧΝΙΚΗΣ: Η σχεδίαση και αποτύπωση του σχεδίου ξεχωριστά

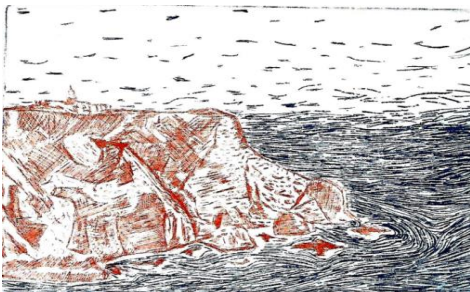

ΤΟ ΤΕΛΙΚΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΤΟΥ ΤΥΠΩΜΑΤΟΣ ΜΕ ΕΓΧΡΩΜΑ ΜΕΛΑΝΙΑ

Στην εκτύπωση δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στην τοποθέτηση και εναλλαγή στις πλάκες με τα διαφορετικά χρώματα. Το χαρτί είναι πάντα σε σταθερή θέση και με τον

τρόπο αυτό υπάρχει ταύτιση του πρώτου τυπώματος με το δεύτερο και την εμφάνιση της τελικής εικόνας.

Το τελικό αποτέλεσμα του τυπώματος

1.4.7. Η Ακουατίνα (Τονική οξυγραφίας)

Με την μέθοδο της ακουατίνα, ο χαρακτήρας- στο σχέδιο του τυπώματος της βαθυτυπίας που αποτελεί το έργο του- επιλέγει την επιθυμητή τονική διαβάθμιση από το απαλό γκριζό μέχρι το μαύρο. Τα βήματα επεξεργασίας και προετοιμασίας της πλάκας δε διαφέρουν από τις πιο πάνω αναφερόμενες τεχνικές της οξυγραφίας μόνο που εδώ η πλάκα πουδράρεται με μια επίστρωση σκόνης από κολοφάνιο (παράγωγο υλικό από την ρετσίνι) ή ασφάλτου. Για να γίνει η εργασία σωστά το υλικό αυτό τις προετοιμασίας το τοποθετούμε σε ένα λεπτό νάιλον ύφασμα και με ελαφρά χτυπήματα καλύπτουμε την επιφάνεια της πλάκας. Ακολουθεί η χάραξη του σχεδίου και η κάλυψη της πλάκας από ένα παχύ στρώμα πίσσας. Στο τελικό στάδιο επεξεργασίας της πλάκας, η οξείδωση της γίνεται για περίπου 30 λεπτά. Ακολουθεί και δεύτερη φάση οξείδωσης, αφού πρώτα καλύψουμε το σχέδιο με ένα λεπτό στρώμα από βερνίκι.

35. Τύπωμα με ακουατίνα μετά από οξειδώσεις 15, 30, 45, 60, 75 και 90 δευτερολέπτων

Η οξείδωση γίνεται αφού βυθίζεται η πλάκα μέσα σε μια λεκάνη με νερό. Έπειτα καθαρίζεται σχολαστικά η πλάκα με νέφτι όπου έχουμε την εμφάνιση του σχεδίου. Στην εκτύπωση δίνουμε προσοχή στις ρηχές εσοχές του σχεδίου όπου επικάθεται το μελάνι, για αυτό και καθαρίζουμε σχολαστικά, με απαλές κινήσεις, με μια γάζα.

Εκτός από τη μέθοδο της ακουατίνα με κολοφώνιο, υπάρχει και η λεγόμενη ακουατίνα της ζάχαρης. Στην κατηγορία αυτή, ο χαράκτης, αντί του υλικού κολοφώνιο, χρησιμοποιεί για την δημιουργία του σχεδίου την ζάχαρη ή το αλάτι. Ακολουθεί την διαδικασία του απλώματος του υλικού και το ζέσταμα της πλάκας. Διαδοχικά, βυθίζεται η πλάκα σε νιτρικό οξύ ώστε να έχουν την εμφάνιση των σκιών που αποτελούν το σχέδιο στο σημείο που δεν έχουν επικολληθεί οι κόκκοι της ζάχαρης. Τεχνικά, η διαδικασία μοιάζει με την υδατογραφία. Εναλλακτικά, χρησιμοποιούνται και πιο σύνθετες τεχνικές όπως η χρήση ψεκαστήρα, ή αερογράφου καθώς και άλλα υλικά, όπως η άσφαλτος ή το αραιωμένο μελάνι ή ακόμα χημικά όπως το θείο ή το νιτρικό άργυλο.

Καλλιτέχνες από τον 18^ο αιώνα ασχολήθηκαν με την δημιουργία πολλών χαρακτηριστικών βασιζόμενοι σε αυτή την μέθοδο. Φημισμένες οι δημιουργίες του Ισπανού Φρανθίσκο Γκόγια με μία σειρά από βαθυτυπίες με το όνομα ‘Καπρίτσια’ και Συμφορές του Πολέμου.

ΧΑΡΑΚΤΙΚΑ ΕΡΓΑ του Φ. ΓΚΟΓΙΑ (1749-1828).

Τα χαρακτηριστικά αυτά ήταν ένα καλλιτεχνικό πείραμα: ένα μέσο που χρησιμοποιεί ο Γκόγια για να καταδικάσει την παγκόσμια ανοησία, και την ανοησία στην Ισπανική κοινωνία στην οποία έζησε. Η κριτική του είναι εκτεταμένη και καυστική. Στρέφεται κατά της κυριαρχίας της δεισιδαιμονίας, της αμάθειας και της ανικανότητας της άρχουσας τάξης, της έλλειψης παιδείας, των οικογενειακών λαθών, και της παρακμής της λογικής.

Capricho No. 43: El sueño de la razón produce monstruos (Ο ύπνος της λογικής γεννάει τέρατα), Φρανθίσκο Γκόγια.

1.4.8. Η Τεχνική της βελονογραφίας (Gravure a la pointe seche).

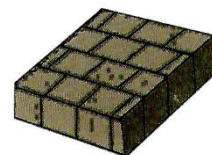
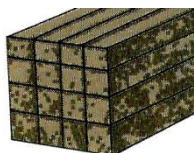
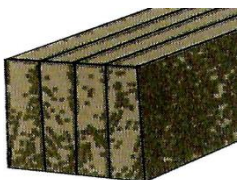
Στην τεχνική αυτή δεν έχουμε το χάραγμα αλλά το γρατζούνισμα (αφήνει γρέζια) της πλάκας με την βοήθεια μιας χαλκογραφικής ακίδας ή ενδεικτικά ακίδας από διαμάντι. Το βάθος εξαρτάται από την πίεση που ασκεί ο χαράκτης στην χαλκογραφική πλάκα και αποτελεί το πιο σημαντικό σε αυτήν την τεχνική. Οι γραμμικές οπές που αποτυπώνονται στην πλάκα υποδέχονται και την ανάλογη ποσότητα από το εκτυπωτικό μελάνι. Το αποτέλεσμα κατά την εμφάνιση της εκτύπωσης είναι να έχουμε τονικά μια ευρεία γκάμα στην απόχρωση του γκριζού. Στην σύγχρονη εποχή οι καλλιτέχνες έχουν την δυνατότητα χρήσης εργαλείων ηλεκτρικών εργαλείων, τις λεγόμενες ηλεκτρικές φρέζες.

1.4.9. Η Ξυλογραφία

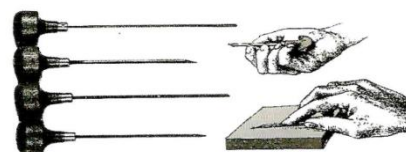
Οι πρώτες προσπάθειες εκτύπωσης εικόνας σε χαραγμένη ξύλινη πλάκα ξεκίνησαν το 751 μ.Χ. στην Κορέα και σταδιακά επεκτάθηκε στην Κίνα το 615-906 μ.Χ. Η εφαρμογή της τεχνικής της υψιτυπίας (από την οποία προκύπτει η ξυλογραφία) στην εκτύπωση εγγράφων που περιείχαν κείμενα και εικόνες ήταν αρχικά στην ίδια ξύλινη πλάκα. Αργότερα αυτό άλλαξε, επικράτησε ο διαχωρισμός και χάραξη κειμένου – εικόνας σε ξεχωριστές ξύλινες πλάκες. Η εκτυπωμένη εικόνα ήταν αρχικά ασπρόμαυρη, επιχρωματισμένη όμως με νερομπογιές. Στα μέσα του 18^ο αιώνα έχουμε την πρώτη έγχρωμη ξυλογραφία στην Ιαπωνία. Η εξέλιξη της ξυλογραφίας στην Ευρώπη επηρεάστηκε από την επέλαση των σταυροφόρων που έφεραν από την Ασία την τεχνογνωσία της κατασκευής του χαρτιού. Οι πρώτες εικόνες σε ευρωπαϊκές ξυλογραφίες είχαν χριστιανικό, κυρίως, περιεχόμενο καθώς και τύπωμα πάνω σε τράπουλες. Κατά την περίοδο της Ιταλικής Αναγέννησης, η τέχνη του βιβλίου αισθητικά επηρεάστηκε και έχει ως κύριο χαρακτηριστικό την αρμονία μεταξύ της εικονογράφησης και του τυπωμένου κειμένου. Ένα βιβλίο που αντιπροσωπεύει τις προδιαγραφές της εποχής είναι του μοναχού Aldus Manutius τυπωμένο στη Βενετία. Αργότερα ο Albecht Dürer, χαράκτης ανέδειξε την έντυπη εικόνα την απελευθέρωσε από το βιβλίο και την καθιέρωσε ως ισότιμη με την τέχνη της ζωγραφικής. Η ανανεωμένη τέχνη της ξυλογραφίας εξαπλώθηκε στην Αγγλία με τα έργα του τυπογράφου William Morris (1834-1896) και στην Γαλλία η οποία από την άποψη θεμάτων επηρεάζεται από την λαϊκή Μεσαιωνική ξυλογραφία.

Ειδικότερα, στην ξυλογραφία το βασικό υλικό είναι οι ξύλινες λείες πλάκες πάχους 4-5 χιλιοστά σε κόντρα πλακέ που σταθεροποιούνται σε δύο ξύλινες γωνίες που ονομάζονται χαρακτηριστικές σανίδες. Η τεχνική αρχίζει με τη χάραξη της πλάκας από εργαλεία που λέγονται σκαρπέλα ή γούζες σε διάφορες διαστάσεις. Στην εποχή μας υπάρχουν και ηλεκτρικά σκαρπέλα. Η επόμενη κίνηση είναι η αφαίρεση του περιττού ξύλου και η εμφάνιση του σχεδίου ανάγλυφα πάνω στη σανίδα. Το σχέδιο ονομάζεται ξυλογραφική μήτρα είναι δηλ. με απλά λόγια μια σφραγίδα μεγάλων διαστάσεων σε μια πλάκα 4-5 χιλιοστά. Ακολουθεί το άπλωμα του εκτυπωτικού (τυπογραφικού) μελανιού με την βοήθεια ενός λαστιχένιου κυλίνδρου (ρολό) στην επιφάνεια της ξυλογραφικής μήτρας. Ακολουθεί ο καθαρισμός του περισίσιου και η επανάληψη μέχρι να εμποτιστούν οι ανάγλυφες οπές του σχεδίου. Τοποθετούμε το χαρτί με τη βοήθεια από χάρτινες ή από αλουμίνιο πιάστρες και βασικό στην τύπωση είναι το μέγεθος του χαρτιού να είναι μεγαλύτερο από αυτό της επιφάνειας του σχεδίου. Στην εκτύπωση χρησιμοποιούμε χειροποίητο απορροφητικό χαρτί τύπου Bütten επίσης υπάρχουν και τα ασιατικού τύπου η ημιδιαφανή χαρτιά από την Ιαπωνία ή την Κινέζικη ξυλογραφική παράδοση. Στο τελικό στάδιο εμφάνισης του σχεδίου με την βοήθεια κυρίως πλαστικού χαρτοκόπτη εφαρμόζουμε πίεση σε όλη την επιφάνεια και τρίβομε ομοιόμορφα για καλύτερο αποτέλεσμα. Ο καλλιτέχνης – χαράκτης καθορίζει και τον αριθμό στα αντίτυπα που θα εκτυπωθούν.

ΣΤΑΔΙΑ ΚΟΠΗΣ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΤΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΠΕΞΑΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΞΥΛΟΥ

Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΤΥΠΩΜΑΤΟΣ

Στην δίπλα εικόνα σε μεγέθυνση φαίνεται η λεπτομέρεια της ξυλογραβούρας . Η τονική γραμμοσκίαση δίνει την οπτική αίσθηση σκιάσεων και γκριζών τόνων με λεπτομέρειες που δεν βλέπομε στη ξυλογραφία με πλάγιο ξύλο.

Η ξυλογραβούρα σε όρθιο ξύλο έχει βαθμό δυσκολίας είναι μια πολύ προσεκτική και καλλιτεχνική δουλειά για αυτό και δεν την προτιμούν οι χαρακτες είναι μια τεχνική του παρελθόντος.

- Η ξυλογραβούρα σε όρθιο ξύλο: Στην τεχνική της ξυλογραβούρας, η επιφάνεια εργασίας είναι σε όρθιο ξύλο πάρα πολύ σκληρό. Είναι κομμένο έτσι, ώστε η επιφάνεια εργασίας να μην έχει τις γραμμώσεις του ξύλου. Η διαδικασία κοπής γίνεται από ειδικευμένο ξυλουργό. Η τελική πλάκα της ξυλογραβούρας τοποθετείται σε μια περιστρεφόμενη βάση. Τα καλέμια για τη χάραξη είναι πολύ ανθεκτικά κυρίως μεταλλικά από ατσάλι το μήκος πρέπει να είναι στα 11 εκ. για να διευκολύνει στην εργασία. Έχουν ξύλινη λαβή για να είναι σταθερές.

1.4.10. Η λινοτυπία

Η τεχνική της λινοτυπίας έχει να κάνει με το υλικό που βασικά αποτελεί την πλάκα εργασίας του χαρακτή: αυτή είναι από αλεσμένο φελλό διαλυμένο σε λινέλαιο (λινέλαιο φυτικό λάδι άχρωμο ή με χρώμα υποκίτρινο που προέρχεται από αποξηραμένους σπόρους του φυτού του λιναριού. Το λάδι με την μορφή του βερνικιού εμποτισμένο σε υλικά όπως το ξύλο του προσδίδει ιδιότητες όπως πχ να μην συστέλλεται).

1.4.11. Η τεχνική της επιπεδοτυπίας

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ

- Η ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ (Lithography)
- Η Δίχρωμη λιθογραφία
- Η αντίστροφη τεχνική (από το αρνητικό σε θετικό)

Συμπληρωματικές τεχνικές

- Η μεταφορά (Autography)
- Η τσιγκολιθογραφία /η λιθογραφία του Αλουμινίου
- Η καλλιτεχνική offset (φωτολιθογραφία)

Γενικά: Η λιθογραφία, ως τεχνική, ανήκει γενικά σε μια από τις κατηγορίες της επιπεδοτυπίας διότι το σχέδιο βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με την πλάκα εκτύπωσης. Η συγκεκριμένη τεχνική επικράτησε των άλλων μεθόδων επειδή έδωσε την δυνατότητα στο χαρακτή της ζωγραφικής ποικιλίας και των διαβαθμισμένων απλών τονικών επιλογών. Στη λιθογραφία έχουμε επιλογές μέσα από μια πλούσια χρωματική κλίμακα και αυτό ήταν ιδιαίτερα σημαντικό γιατί εξασφάλισε τον υψηλό αριθμό αντιτύπων.

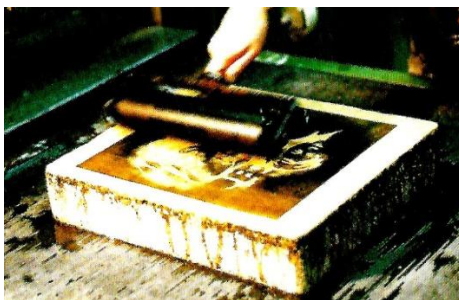
Διαδικασία τύπωσης με ασβεστολιθική πλάκα

Βασικό υλικό εργασίας από το λιθογράφο- ο οποίος σχεδιάζει και δεν χαράζει το έργο του- είναι μια καλά καθαρισμένη και λεία ασβεστολιθική πλάκα με λιπαρό μολύβι (κραγιόνι) ή χημικό μελάνι που έχει ως βάση το κερί ή μια λιπαρή ουσία (σαπούνι) ή την καπνιά που απλώνεται στην επιφάνεια με μια πένα ή ένα πινέλο. Στη συνέχεια το σχέδιο σταθεροποιείται από ένα διάλυμα νιτρικού οξέος, ενώ η διαδικασία οξειδώσης φτάνει τις δώδεκα ώρες. Έπειτα, η πλάκα πλένεται με νερό ή νέφτι και πρέπει να διατηρείται η επιφάνεια υγρή με τη βοήθεια πορώδους υλικού (σφουγγάρι). Το μέρος του σχεδίου που διατηρεί την λιπαρότητα σε υφή έχει καλυφθεί από το κραγιόνι ή το χημικό μελάνι. Ακολουθεί η εκτύπωση με ειδικού τύπου χαρτί.

Ασβεστολιθική πέτρα με σχέδιο

Τεχνική κάλυψης σχεδίου με χημικό μελάνι

Κατά την πάροδο των χρόνων η λιθογραφία και οι τεχνικές της άλλαξαν. Ο λιθογράφος ανέπτυξε τεχνικές τύπωσης όπως της αυτογραφίας, της λιθογραφίας με αερογράφο, της λιθογραφίας μίμησης ζεστής χαλκογραφίας. Στην έγχρωμη λιθογραφία χρησιμοποιούνται διαφορετικές πλάκες σχεδίου κατά την εκτύπωση για κάθε χρώμα, όπως στην ξυλογραφία και την χαλκογραφία.

Αρχικά χρησιμοποιούσαν την λιθογραφία μόνο για αναπαραγωγές αλλά σταδιακά εξελίχθηκε σε ανεξάρτητη τέχνη και καλλιεργήθηκε από πολλούς καλλιτέχνες του 19ου αιώνα. Συγκεκριμένα η έγχρωμη λιθογραφία (χρωμολιθογραφία) καθιερώθηκε σαν είδος τέχνης από τον Ανρί ντε Τουλούζ-Λωτρέκ

Έγχρωμη λιθογραφία του T. Λωτρέκ, για το περιοδικό «Le Rire» («Το Γέλιο»)

1.4.12. Οι σύγχρονες όψεις της χαρακτηριστικής: POP ART.

Marilyn Diptych 1962. [Andy Warhol](#) , τεχνική- Pop Art, υλικό- ακρυλικός καμβάς, Μουσείο Tate Britain London

Μεταξοτυπία : είναι η τεχνική εκτύπωσης για την δημιουργία εικόνας με την χρήση ενός πλαισίου με τεντωμένο πάνω σε αυτό ένα πλέγμα. Η χρήση πλέγματος με φωτοευαίσθητη επίστρωση, με υλικά όπως το ύφασμα, χρησιμοποιήθηκε στην Βιομηχανία για την παραγωγή σημαίων και αλεξιπτώτων. Κατά τον 20^ο αιώνα, το βασικό υλικό πλέγματος άλλαξε σε πολυεστερικές ύλες, ρυζόχαρτο, ξύλο, ακόμα και μέταλλο κάνοντας την μέθοδο εκτύπωσης οικονομικά πιο συμφέρουσα για το εμπόριο. Τη δεκαετία του '60, η τεχνική υιοθετήθηκε από Αμερικανούς κυρίως καλλιτέχνες. Η καλλιτεχνική τάση γνωστή ως Ποπ Αρτ (Pop Art) που την έκανε γνωστή στο κοινό εκφράστηκε από τον Άντι Γουόρχολ (Andy Warhol, 1928 Pittsburgh U.S.A.-1987). Η Ποπ αρτ (Pop art, που σημαίνει δημοφιλής με αναφορά στην λαϊκή τέχνη) εμφανίστηκε κατά τη δεκαετία του '50, αρχικά στην Βρετανία και αργότερα στην Αμερική. Οι καλλιτέχνες της Ποπ Αρτ επηρεάζονται από τις εικόνες της καταναλωτικής κοινωνίας, τη λαϊκή κουλτούρα, τις διαφημίσεις και τους πρωταγωνιστές του κινηματογράφου. Πρωτοπόρος καλλιτέχνης ο ζωγράφος Richard Hamilton, που ανέδειξε την τεχνική. Οι περισσότεροι από τους καλλιτέχνες της Ποπ Αρτ άρχισαν την σταδιοδρομία τους από την εμπορική τέχνη , την διαφήμιση όπως ο Andy Warhol ένας άκρως πετυχημένος εικονογράφος περιοδικών και γραφίστας. Ήταν μια δημοφιλής σχεδιαστική τάση, καθώς και μια χαμηλού κόστους εικαστική λύση, αναλώσιμη, τεχνικά εύκολη, μαζικής παραγωγής που απευθύνεται στο ευρύ κοινό το οποίο έλκεται από το λαμπερό και το εντυπωσιακό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η βαθυτυπίες ως μορφή πολιτιστικής αναπαράστασης στον Ελληνικό χώρο

2.1. Πολιτιστική Αναπαράσταση

Αναπαράσταση⁷ ονομάζεται ο τρόπος με τον οποίο παράγεται το νόημα μέσω της γλώσσας και της παραγωγής του λόγου και της εικόνας τα οποία αποτελούν τον απόλυτο κώδικα επικοινωνίας των ανθρώπων . Η αναπαράσταση συνδέει τη δημιουργία νοήματος και λόγου με τον πολιτισμό. Με τον όρο πολιτιστική αναπαράσταση αναφερόμαστε σε συγκεκριμένες πρακτικές που συμβάλλουν στην αναπαραγωγή **πολιτισμικών δεδομένων** και διακρίνονται:

- σε «πρωτογενή» βιωματικά δεδομένα όπως η δημιουργία ενός πίνακα (ζωγραφικής) μιας μουσικής παράστασης, η ολοκλήρωση μιας ομιλίας με θέμα τον πολιτισμό, η ολοκλήρωση μιας θρησκευτικής τελετουργίας κτλ.
- και τα πολιτιστικά δεδομένα, οπότε και η πολιτιστική αναπαραγωγή (αναπαράσταση) περιλαμβάνει την δημιουργία «δευτερογενών» προβολών όπως την οργάνωση έκθεσης για την ανάδειξη του αντίστοιχου πίνακα ζωγραφικής, την υποστήριξη της μουσικής παράστασης της ομιλίας ή της τελετής με την μορφή κειμένου κτλ.

Η **πολιτιστική αναπαράσταση** συνδέει το μακρινό παρελθόν με το παρόν και καθορίζει τον τρόπο επικοινωνίας των ανθρώπων, αρχικά με την μορφή συμβόλων και στη συνέχεια με διάφορες εικαστικές δραστηριότητες των ανθρώπων (γλυπτική, αρχιτεκτονική, «σύγχρονη» ζωγραφική), αλλά και με την αναγκαία καταγραφή μέσω συστημάτων γραφής από την αρχαιότητα, με τα ιδεογράμματα, έως τα σύγχρονα αλφαβητάρια της εποχής μας. Επίσης, η πολιτιστική αναπαράσταση συνδέεται με τις παραστατικές τέχνες (θέατρο, μουσική, χορό) και την τέχνη της τυπογραφίας, καθώς επίσης με παράλληλες τεχνικές που βασίζονται στην αποτύπωση έργων τέχνης μέχρι τα σύγχρονα χρόνια με τις ηλεκτρονικές εκδόσεις κειμένων, σε αναλογικές και ψηφιακές μορφές.

2.2. Η Ελληνική Ένωση Χαρακτών

Σήμα της ένωσης χαρακτών Ελλάδος

Η Α΄ Πανελλήνια έκθεση νεοελληνικής χαρακτικής διοργανώθηκε από μια ομάδα χαρακτών, με τις επιταγές των πρότυπων οδηγιών της χαρακτικής και διοργανώθηκε υπό την αιγίδα του υπουργείου Παιδείας. Παρουσιάστηκε στην Θεσσαλονίκη, στο πλαίσιο της διεθνούς έκθεσης Θεσσαλονίκης το 1939. Η ένωση ελλήνων χαρακτικής ιδρύθηκε, αρχικά, το 1938 αλλά στην πορεία καταλύθηκε το 1944.

---

⁷ Εισαγωγικά αποσπάσματα του βιβλίου ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ από το κεφάλαιο «Η Πολιτιστική αναπαράσταση προβλήματα και προοπτικές» του Δημήτριου Παπαγεωργίου. (σελ. 17)

Τα ιδρυτικά μέλη της ένωσης χαρακτών ήταν οι Βασίλης Χάρος, Ιωάννης Πιπίνης και Ελεωνόρα Περράκη και τους πλαισίωσαν 38 εικαστικοί όπως οι: Κώστας Γραμματόπουλος, Βάσω Κατράκη, Φώτη Μαστιχιάδη, Χρήστο Δαγκλή, Βασίλη Καζάκο. Τα περισσότερα από τα εικαστικά έργα που παρουσιάζονταν στις εκθέσεις τυπώθηκαν σε λευκώματα. Η ένωση χαρακτών Ελλάδος ιδρύθηκε, σε δεύτερη φάση, το 1987 και είναι μη κερδοσκοπικός οργανισμός. Πρόκειται έναν καλλιτεχνικό φορέα στα πρότυπα του αντίστοιχου Σουηδικού μοντέλου. Η ένωση πραγματοποιεί διαλέξεις και εκπαιδευτικά προγράμματα, εικαστικές εκθέσεις, δημοσιεύσεις, εκδόσεις, σεμινάρια και, από το 2009 και έχει ανοιχτεί στη διεθνή χαρακτική με το Φεστιβάλ χαρακτικής (βλέπε Παράρτημα, Εικόνα 2 Πίνακας 4 ΕΛΣΤΑΤ "Αίθουσα έργων τέχνης") και εκτυπώσεων της Αθήνας, το International Athens Print Fest.

Για τις Βιογραφίες των καλλιτεχνών της ένωσης χαρακτών Ελλάδος (βλέπε Παράρτημα, Εικόνα 3 Βιογραφίες Ελλήνων χαρακτικής) .

2.3. Μουσεία και περιοδικές εκθέσεις χαρακτικής .

- ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΑΣΩ ΚΑΤΡΑΚΗ (ΑΙΤΩΛΙΚΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ)

Το μουσείο αφιερώθηκε στη ζωγράφο και χαράκτρια Βάσω Κατράκη-εγκαινιάστηκε στην ιδιαίτερη πατρίδα της, στο Αιτωλικό Μεσολογγίου, στις 25 Ιουνίου 2006. Στεγάζεται σε ένα διώροφο κτίριο έκτασης χιλίων τετραγωνικών μέτρων. Στο άνω μέρος του κτιρίου είναι μουσείο και περιλαμβάνει μια αίθουσα υποδοχής 200 τμ και στην ίδια πτέρυγα γειτνιάζουν δύο αίθουσες συνολικής επιφάνειας 400 τμ η κάθε μια. Στην κάτω επιφάνεια υπάρχουν αίθουσες και διαμορφωμένος χώρος όπου διακρίνουμε τα εργαστήρια χαρακτικής της καλλιτέχνιδος.

- ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗΣ (ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ)

Το μουσείο Μπενάκη φιλοξένησε “θησαυρούς χαρακτικών του Rembrandt (1606-1699)” Η έκθεση περιελάμβανε 89 θέματα του καλλιτέχνη και τρεις χάλκινες πλάκες (βαθυτυπίες)

Το πορτραίτο του καλλιτέχνη Περιοδική έκθεση μουσείο Μπενάκη (19 Οκτωβρίου 2004-9 Ιανουαρίου 2005)

Τα έργα της έκθεσης διαμορφώνονταν σε θεματικές ενότητες, επίσης, παρουσιάζονταν πορτραίτα του Ρέμπραντ σε βαθυτυπίες (χαλκογραφίες) σε διάφορες μορφές: σαν ανατολίτη, ζητιάνο, ηγεμόνα, με συνοφρυωμένη έκφραση, με καπέλο, με γελαστή έκφραση, με μπερέ, με γούνινο καπέλο. Η θεματολογία είναι ιδιαίτερα πλούσια, καθώς σε πολλά από τα έργα του αποτυπώνει σκηνές από την βίβλο καθώς και την μυθολογία αλλά και την καθημερινότητα (πορτρέτα, σκηνές κυνηγιού, μάχης και αναπαράσταση από ανατομίες)

Η προσκύνηση των Μάγων 1633 Αποχρώσεις του γκριζου, κολλημένο σε χαρτόνι

- ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ – ΧΑΡΑΚΤΙΚΗΣ (ΚΡΗΤΗ -ΧΑΝΙΑ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΣΟΥΔΑΣ)

Το Μουσείο τυπογραφίας⁸ βρίσκεται στο βιοτεχνικό Πάρκο της Σούδας λίγο έξω από τα Χανιά της Κρήτης. Εγκαινιάστηκε το 2005 και είναι το πρώτο μουσείο τυπογραφίας στην Ελλάδα. Ιδρυτής ο Γιάννης & Ελένη Γαρεδάκη. Ο Γιάννης Γαρεδάκης είναι ιδρυτής της εφημερίδας “ΧΑΝΙΩΤΙΚΑ ΝΕΑ” και αρχικά το μουσείο αυτό ξεκίνησε ως μια ιδιωτική συλλογή μέσα σε ένα φυσικό περιβάλλον και καλύπτει έκταση 1200 τμ, όπου μπορούσε να ενταχθεί ένα τεχνολογικό – βιοτεχνικό μουσείο. Αποτελείται από δύο μεγάλες πτέρυγες και τρεις επιμέρους αίθουσες, καθώς Βιβλιοθήκη , Αμφιθέατρο, και Πωλητήριο – Καφέ. Το Μουσείο είναι μέλος του **Ευρωπαϊκού Συνδέσμου Μουσείων Τυπογραφίας** (Association of European Printing Museums), του **Παγκόσμιου Συνδέσμου Μουσείων Τυπογραφίας** (International Association of Printing Museums) και της **Ευρωπαϊκής Διαδρομής Βιομηχανικής Κληρονομιάς** του Συμβουλίου της Ευρώπης (European Route of Industrial Heritage).

⁸ <http://www.typography-museum.gr/contact-me/>

Μουσείο Τυπογραφίας (Χανιά Κρήτης)

Οι συλλογές του Μουσείου Τυπογραφίας-Χαρακτικής

Α΄ ΠΤΕΡΥΓΑ: Σε αυτή την πτέρυγα ξεκινά η περιήγηση στον κόσμο της τυπογραφίας. Στην αίθουσα υπάρχουν περίτεχνα μαντεμένα πιεστήρια του 19^ο αιώνα, καθώς και ένα πιστό αντίγραφο του πιεστηρίου του Γουτεμβέργιου (15^ο αιώνας). Επίσης, υπάρχουν ποδοκίνητα πιεστήρια τύπου Vitoria, τα οποία οι συλλέκτες της έκθεσης αγόρασαν από Ολλανδία και Ελβετία, καθώς και χειροκίνητα πιεστήρια τύπου Boston τα οποία δώρισαν για την έκθεση Έλληνες τυπογράφοι. Την έκθεση εμπλουτίζουν πάγκοι στοιχειοθεσίας, όπου ο στοιχειοθέτης γράμμα-γράμμα ετοίμαζε το κείμενο, καθώς και μηχανήματα μηχανικής στοιχειοθεσίας τα οποία κυριαρχούσαν την εποχή του 20^ο αιώνα στην τεχνική της λινοτυπίας και της μονοτυπίας.

Β΄ ΠΤΕΡΥΓΑ: Στην αίθουσα αυτής της πτέρυγας υπάρχει έντονα το άρωμα της τυπογραφίας, μιας και σε αυτό το χώρο, μέχρι το 2008, στεγάζονταν τα παλιά πιεστήρια των “Χανιώτικων Νέων”. Μέσα στις προθήκες της έκθεσης παρουσιάζονται αμιγώς τεχνικές όπως η ξυλογραφία, η χαλκογραφία (βαθυτυπίες), η λιθογραφία, η τεχνική της offset, η τσιγκογραφία και η μεταξοτυπία. Επίσης, υπάρχει και μια έντυπη παρουσίαση της μεθόδου Μπράγ δωρεά του Φάρου Τυφλών Ελλάδος.

ΑΙΘΟΥΣΑ ΚΩΣΤΑ ΤΖΩΡΤΖΑΚΗ: Σε αυτή την αίθουσα υπάρχουν αντικείμενα τα περισσότερα από τα οποία είναι δωρεά του συλλέκτη Κ. Τζωρτζάκη. Παρουσιάζονται κυρίως σπάνιες εκδόσεις εφημερίδων ελληνικές και ξενόγλωσσες του 16^ο αιώνα. Επίσης, υπάρχει μια συλλογή από χάρτες, λιθογραφίες, ξυλογραφίες και χαλκογραφίες με σαφή αναφορά στην ιστορία της Κρήτης.

ΣΠΑΝΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Αξίζει να σημειωθεί ότι στον ημιώροφο και ισόγειο της νέας πτέρυγας του κτιρίου στεγάζονται δύο εκθέσεις που ξεδιπλώνουν την ιστορία της γραφής και τυπογραφίας. Ειδικότερα, παρουσιάζονται σύγχρονα εκθέματα της πορείας της γραφιστικής τέχνης, καθώς και εργαστήρια παραδοσιακής βιβλιοδεσίας, λιθογραφίας, μεταξοτυπίας. Την επιμέλεια των

εκθέσεων έχει ο γραφίστας – τυπογράφος Α. Παπαντωνόπουλος. Το μουσείο, επίσης, διαθέτει Βιβλιοθήκη στην οποία υπάρχουν σπάνιες εκδόσεις από τις πρώτες εφημερίδες της Κρήτης, πολύτιμα βιβλία και περιοδικά ελληνικά και ξενόγλωσσα . Διαθέτει, επίσης, μια συλλογή από γραφομηχανές και πολύγραφους. Σε ειδικά διαμορφωμένες προθήκες υπάρχουν συλλογές από γραμματόσημα, χαρτονομίσματα και χάρτες εποχής. Το Αμφιθέατρο της έκθεσης είναι ένας χώρος δραστηριοτήτων που φιλοξενεί συνέδρια, παρουσιάσεις βιβλίων, θεατρικές παραστάσεις, μουσικές εκδηλώσεις, καθώς και τα βραβευμένα έργα από τον διεθνή διαγωνισμό αφίσας. Στις εκδηλώσεις του μουσείου περιλαμβάνονται και εκπαιδευτικά προγράμματα σχολείων.

2.4. Βαθυτυπίες και περιηγητισμός

Το ενδιαφέρον για το ταξίδι, και επαφή με άλλους πολιτισμούς μέσα από τα κείμενα του φιλόσοφου Αριστοτέλη : “ **Ο άνθρωπος διαθέτει από την φύση του την όρεξη να δει και να μάθει... Είναι εύκολο λοιπόν, να συμπεράνουμε πως η περιπλάνηση μας προσφέρει σοφία.**” Βασικό υλικό έρευνας και μελέτης από Ιστορικούς, Φιλόσοφους, Αρχαιολόγους και Ερευνητές που μελετούν την τέχνη και τον πολιτισμό είναι πληροφορίες από τα κείμενα της ελληνικής και ξένης γραμματείας, τα οποία βρίσκονται στην «Περιηγητική φιλοσοφία». Τα «Περιηγητικά κείμενα» αποτελούν μια πολύτιμη πηγή από γραπτές μαρτυρίες που καλύπτουν ένα μεγάλο μέρος από πληροφορίες για αρχαιότητες, μνημεία, αναπαραστάσεις, σχεδιασμό, κατόψεις και σχετίζονται με επιστήμες όπως η αρχαιολογία, η αρχιτεκτονική, οι γραφιστικές τέχνες, και η τοπογραφία. Το σύνολο αυτών των περιηγητικών βιβλίων είναι πολύτιμα συλλεκτικά αντικείμενα που περιέχουν τεχνικές εικονογράφησης και κειμένου, τις περισσότερες φορές από τυπογράφους καλλιτέχνες, χειρόγραφα και μια εξαιρετική τυπογραφική εξωτερική εμφάνιση (περίδεση φύλλων, και εξώφυλλο βιβλίου). Στο περιεχόμενο παρουσιάζονται θέματα από την λαογραφία (τον καθημερινό βίο, ενδυμασίες, ήθη έθιμα, παραδόσεις), την κοινωνιολογία (επαγγέλματα, κοινωνική διαστρωμάτωση), την οικονομία (εμπόριο, φορολογία) και καταλήγει στον πολιτιστική αναπαράσταση, την θρησκεία, την τέχνη και τις επιρροές στην παιδεία. Ακολουθούν εικόνες της Ελλάδας σε βαθυτυπίες, μέσα από το βλέμμα των περιηγητών⁹.

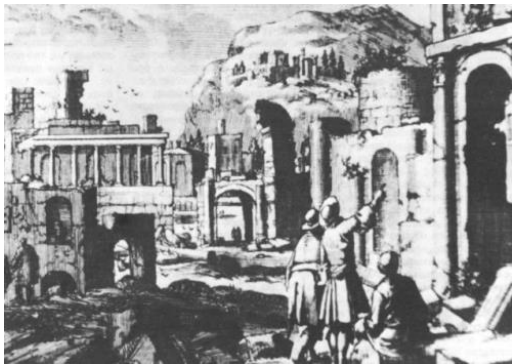
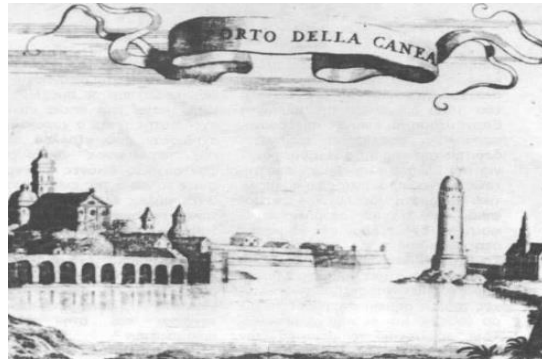
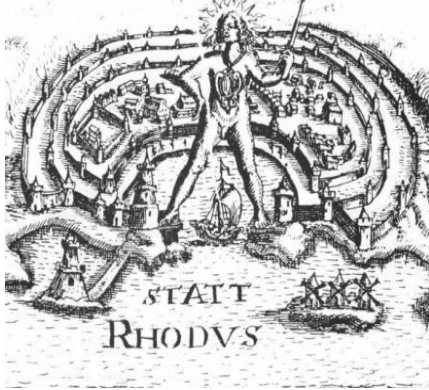

*Το πορτρέτο μιας Ελληνίδας κυρίας. Σχέδιο R. Cosway
χάραξη F. Bartolossi δημοσίευση Λονδίνο 1782*

⁹

<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ARCH422/%CE%A7%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%9A%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97%20-%20%CE%93%CE%A1%CE%91%CE%A6%CE%99%CE%9A%CE%95%CE%A3%20%CE%A4%CE%95%CE%A7%CE%9D%CE%95%CE%A3.pdf>

Το ενδιαφέρον των περιηγητών¹⁰ για την Ελλάδα αντιπροσωπεύει ένα ευρύτερο ρεύμα αρχαιολατρίας το οποίο κορυφώνεται στα χρόνια του Αγώνα για Ανεξαρτησία.

Φωτογραφικό υλικό¹¹ από το αρχείο της: Αφροδίτης Κούρια

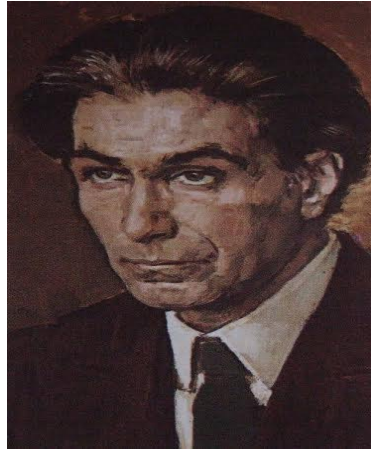
Από τα τέλη του 15^ο αιώνα ένα μεγάλο μέρος των εκδόσεων έχει εμπλουτιστεί με εικόνες (με την τεχνική της βαθυτυπίας). Οι εικόνες ζωντανεύουν μέσα από την οπτική αφήγηση, η οποία αποτελεί ένα πλούσιο δείγμα εσωτερικής και εξωτερικής μαρτυρίας για τον ελληνικό χώρο (υπό την Βενετική κτήση) και αποτελούν τον σταθμό των ευρωπαϊών ταξιδιωτών. Βλέπουμε, έτσι, βαθυτυπίες με ιδιαίτερη βαρύτητα και μια τάση αρχαιολατρίας, με φόντο την Αθήνα, αλλά και άλλες πόλεις και περιοχές και με επιρροές από την οθωμανική κυριαρχία. Μια αναφορά σε μια ιδιαίτερα σημαντική περίοδο μιας ρομαντικής οπτικής για μια πόλη με πλούσιο αρχαιολογικό πλούτο, ένα θησαυρό που προκαλεί συγκίνηση στον θεατή. Γίνονται, επίσης, αναφορές στην καθημερινότητα, τις συνήθειες, τα ήθη και έθιμα.

¹⁰ Εικόνες από κείμενο από Αφροδίτη Κούρια, Ιστορικός τέχνης.

¹¹ <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/06/27-7.pdf>

2.5. Έλληνες χαρακτες

- **ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΟΣ**

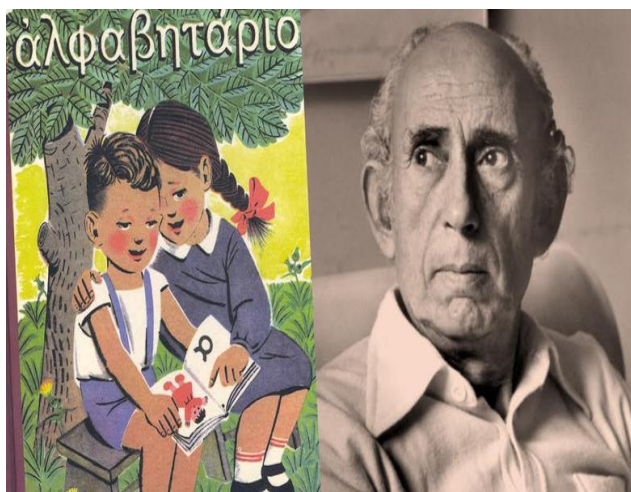
Γιάννης Κεφαλληνός (1842-1919)

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ήταν από τους καλλιτέχνες με έφεση στην ζωγραφική την αιογραφία και λάτρης της μουσικής όμως για καθαρά βιοποριστικούς λόγους επέλεξε το επάγγελμα του ζωγράφου χαρακτή. Σπούδασε στο Βέλγιο μηχανικός, στο Πολυτεχνείο της Γάνδης. Όμως, κατά τα λεγόμενα του, εγκατέλειψε τις σπουδές αυτές παρά τις αντιρρήσεις των οικείων του και συνέχισε τις σπουδές του στην Ελεύθερη Ακαδημία Ζωγραφικής στο Παρίσι. Ο Κεφαλληνός το καλοκαίρι του 1914 επιστρέφει στην Ρόδο, υπό την απειλή όμως του πολέμου αναχώρησε όλη η οικογένεια για την Αλεξάνδρεια. Κατά την επιστροφή του γίνεται αποδεκτός από τον στενό πυρήνα των Πραγματιστών. Το 1932 εκλέχθηκε καθηγητής στην Σχολή Καλών Τεχνών, θέση που κράτησε ως το τέλος του.

Ο Δημήτριος Γαλάτης περιγράφει το έργο του: “αυτό που χαρακτηρίζει το έργο του πρώτα απ όλα είναι η μεταγραφή ενός άμεσου και ανυπόκριτου οράματος του κόσμου. Είναι έπειτα μια τεχνική εκτέλεση που η ελευθερία της συμβαδίζει με την ευθύτητα του οράματος[...] η τέχνη του τέρπει τα μάτια και σε ωθεί με άνεση να στοχαστείς. Το έργο του συνίσταται σε μια πλούσια παραγωγή από εικονογράφηση βιβλίων με την τεχνική της ξυλογραφίας, χάραξη γραμματοσήμων και διάφορα αυτοτελή έργα χαρακτηριστικής. Από τις εκδόσεις που ξεχωρίζουν είναι η έκδοση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου “Δέκα Λευκαί Αττικά Λήκυθοι” στην οποία συνεργάστηκε με τους μαθητές του. Πολύ δημοφιλή τα έργα του όπως, το άλογο, ο Άγιος Ιωάννης, το παγώνι. Με απόψεις δημοκρατικές σε όλη του τη ζωή, φυλακίστηκε κατά την κατοχή από τους Ιταλούς που ενοχλήθηκαν από τις ξυλογραφίες του με θέμα την πείνα που παρουσίασε στην Γ΄ Καλλιτεχνική Επαγγελματική Έκθεση (1943).

- **ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ**

Κων. Γραμματόπουλος¹² (1916-1985)

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γεννήθηκε στην Αθήνα το Σεπτέμβρη του 1916. Ανήκει σε μια οικογένεια όπου ο πατέρας του ήταν καλλιτέχνης επιπλοποιός, με καταγωγή από την Αρετσού. Το 1934 αποφοίτησε από το Γυμνάσιο Παγκρατίου και εισήχθη στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών με δάσκαλο το Γ. Κεφαλληνό. Συνέχισε τις σπουδές στο Παρίσι με υποτροφία. Το 1959, κατά την επιστροφή του στην Ελλάδα, εκλέχθηκε ως τακτικός καθηγητής στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών όπου παρέμεινε και δίδαξε μέχρι το 1985. Το 1949 πήρε το πρώτο βραβείο μεταξύ 44 χωρών στη διεθνή έκθεση βιβλίου στο Λάϊκεν του Βελγίου για το αλφαβητάρι¹³ “ Τα καλά παιδιά”. Φιλοτέχνησε επίσης τα δημοφιλή “Κλασσικά εικονογραφημένα”, “Περσέας και Ανδρομέδα”, “Θησέας και Μινώταυρος”, Κατά την περίοδο του ελληνοϊταλικού πολέμου το 1940 φιλοτέχνησε διάφορες αφίσες και το εθνόσημο της δημοκρατίας¹⁴ το 1974. Βραβεύτηκε με το Α΄ Βραβείο στην Μπιενάλε Βενετίας (1967) και με το Χρυσό στη Μπιενάλε Φλωρεντίας (1974). Πολλές από τις δημιουργίες του καλλιτέχνη γίνονταν δεκτές στην Εθνική Πινακοθήκη καθώς και σε άλλες γκαλερί.

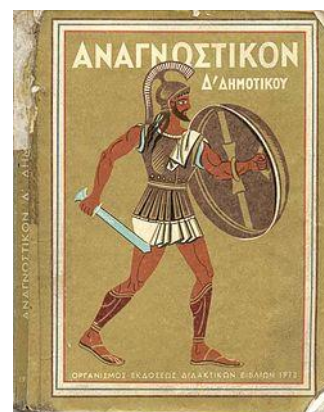
¹² http://www.eikastikon.gr/zografiki/grammatopoulos_cv.html

¹³ <http://lyk-metsov.ioa.sch.gr/site/wp-content/uploads/2017/06/%CF%87%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE.pdf>

¹⁴ Το Εθνόσημο της Ελλάδος το 1974.

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%B8%CE%BD%CF%8C%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%BF_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82

- **ΤΑΣΟΣ ΑΛΕΒΙΖΑΤΟΣ**

Αναστάσιος Αλεβιζάτος¹⁵ (1914-1985)

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γνωστός με το καλλιτεχνικό ψευδώνυμο Τάσος. Γεννήθηκε στη Λευκοχώρα Μεσσηνίας. Από μικρός είχε έφεση στην ζωγραφική και μαθήτευσε κοντά στον Κωστάκη Γιώργο το 1930. Σε ηλικία μόλις δεκαέξι ετών, έγινε δεκτός στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας, με δάσκαλο τον Γ. Κεφαλληνό. Ασχολήθηκε με την τέχνη της γραφιστικής και ειδικότερα με τις εκδόσεις βιβλίων. Το 1939 αποφοίτησε από την ΑΣΚΤ και παράλληλα ασχολήθηκε με το κόσμημα και το εξώφυλλο του λογοτεχνικού βιβλίου “Νέα Εστία”. Το 1948 συνεργάστηκε με τον Οργανισμό Εκδόσεων Σχολικού Βιβλίου για την επιμέλεια των βιβλίων του Δημοτικού, Γυμνασίου, Λυκείου καθώς και άλλων Σχολών. Υπήρξε ιδρυτικό μέλος της καλλιτεχνικής ομάδας “Στάθμη”, ενώ το 1967 φιλοτέχνησε γραμματόσημα για λογαριασμό των Ελληνικών ταχυδρομείων, με την τεχνική της έγχρωμης ξυλογραφίας και κατόπιν με μια πιο σύγχρονη αυτή που ονομάζεται offset¹⁶. Ένα από τα βιβλία που επιμελήθηκε είναι το αναγνωστικό της Έκτης Δημοτικού που κυκλοφόρησε το 1949. Το 1960 συνεχίζει να φιλοτεχνεί βιβλία, ενώ στα έργα του υιοθετεί μια τεχνική απόδοσης της ανθρώπινης όψης, κυρίως μέσα από αγιογραφίες που επιμελείται σε τρίπτυχα και τετράπτυχα. Κατά την περίοδο της Διδακτορίας έζησε ως αυτοεξόριστος εκτός Ελλάδος, αλλά ασχολήθηκε με δημιουργίες που καθαρά έδειχναν μια κοινωνική διαμαρτυρία. Ήταν από τα ιδρυτικά μέλη της Πανελλήνιας Πολιτιστικής Κίνησης. Πέθανε στην Αθήνα στις 13 Οκτωβρίου του 1985, αφήνοντας σε εκκρεμότητα μια καλλιτεχνική δημιουργία που είχε αναλάβει για το Δημαρχείο Βόλου. Ένα χρόνο μετά, ιδρύθηκε η εταιρεία Εικαστικών Τεχνών “Α. Τάσος” με σκοπό την διάδοση του καλλιτεχνικού του έργου η οποία πραγματοποιεί περιοδικές εκθέσεις σε διαφορετικούς εικαστικούς χώρους στην Ελλάδα.

Σχολιασμός του χαρακτηριστικού έργου του Τάσου « Κύπρος 1974»: Πρόκειται για μια ξυλογραφία με την χαρακτηριστική εικόνα “ενός φοβισμένου μικρού κοριτσιού μπροστά στα συρματοπλέγματα ενός διχοτομημένου νησιού που παραπέμπει στο δράμα ενός ολόκληρου λαού με τα γεγονότα του 1974.

---

¹⁵

[https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CE%AC%CF%83%CF%83%CE%BF%CF%82_\(%CF%87%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%B7%CF%82\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CE%AC%CF%83%CF%83%CE%BF%CF%82_(%CF%87%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%B7%CF%82))

¹⁶ ΕΠΙΠΕΔΟΤΥΠΙΑ <https://www.bizdim.gr/index.php/tehnologiaektyposeon/thebook/32-epipedotipia>

”Ο Α. Τάσσος δήλωσε : “το παιδάκι καθισμένο στο συρματοπλέγμα αποτελεί ένα σύμβολο μυρτολογίου της Κυπριακής Δημοκρατίας και του Ελληνικού Κυπριακού δράματος. “Σε αυτό το χαρακτηριστικό, ο καλλιτέχνης μέσα από την αποτύπωση των έντονων μαύρων γραμμών με τα έντονα περιγράμματα παρουσιάζει την φιγούρα ενός μικρού φοβισμένου κοριτσιού που με βλέμμα απόγνωσης, φόβου απομακρύνει, διαστρεβλώνει από την ρεαλιστική απόδοση του έργου, δηλαδή την εικόνα ενός ανέμελου χαρούμενου παιδιού. Ένα παιδί καθισμένο πάνω σε μια βαλίτσα δακρυσμένο, χωρίς παπούτσια με τα χέρια σταυρωμένα φοβισμένο και απογοητευμένο. Αυτό που εκφράζει ο καλλιτέχνης προκαλεί τον θεατή αφενός να σκεφτεί, να συλλογιστεί. Τί συμβολίζει η εικόνα ; ...τον πόλεμο, την διχοτόμηση, την απεγνωσμένη φωνή ενός λαού δίχως ελπίδα για το αύριο, μια καταγγελία του πολιτικού κόσμου που οδήγησαν τον λαό της Κύπρου σε μια παρατεταμένη απόγνωση.” Η τέχνη εμπνέεται από την καθημερινότητα και αποτυπώνει στο έργο σε υπέρτατο βαθμό την πολιτική και οικονομική κρίση, τον κοινωνικό μαρασμό ενός λαού που επηρεάζεται από τα γεγονότα που ανατρέπουν τις συνήθειες και επηρεάζεται από τις αποφάσεις των ανθρώπων, τους πολέμους και την καταστροφή...

ΜΙΧΑΛΗΣ ΑΡΦΑΡΑΣ

ΜΙΧΑΛΗΣ ΑΡΦΑΡΑΣ (1954)

Σπούδασε στην Κρατική Ανώτατη Σχολή Εικαστικών Τεχνών του Braunschweig της Γερμανίας. Το 1980 έλαβε το Βραβείο Χαρακτικής της Κάτω Σαξονίας και το 1988 το Βραβείο AICA της Ευρώπης. Από το 1988 ως και τα 2006 διετέλεσε καθηγητής Ειδικών μαθημάτων στο Ινστιτούτο Εικαστικών Τεχνών και Επιστήμης της Τέχνης στο Πανεπιστήμιο Hildesheim (Γερμανίας).

2.6. Φιλοτελισμός και χαρακτηριστική

Θέλοντας να τιμήσουν τους έλληνες χαρακτες τα ελληνικά ταχυδρομεία¹⁷ κυκλοφόρησαν στις 20 Ιανουάριου 2011 μια αναμνηστική σειρά γραμματοσήμων. Είναι ένα αφιέρωμα σε σπουδαίους καλλιτέχνες που με το ταλέντο τους εκπροσωπούν την Ελλάδα στο εξωτερικό. Χαρακτικά σαν του Γ. Κεφαλληνού του οποίου η έμπνευση και το ταλέντο βεβαιωμένα έφεραν ένα νέο αέρα δημιουργίας στην Α.Σ.Κ.Τ. Αθήνας. Οι επόμενοι τιμώμενοι μαθητές του Τάσσοι και Β. Κατράκη σφράγισαν με την παρουσία τους την ελληνική χαρακτηριστική από το 1950, οπότε και απαθανάτισαν με τα έργα τους τις εικόνες πολέμου και κακουχίας των Ελλήνων στις μέρες πολέμου. Τα γραμματόσημα είναι 5 διαστάσεων 30 επί 42 εκ. και κυκλοφόρησαν ως εξής:

- “ΑΙΓΑΙΟΝ” του 1970 ξυλογραφία 80X42 εκ. Κώστας Γραμματόπουλος (1916-2003) τιμή 0,03 ευρώ (1.500.000).
- “ΤΟ ΠΑΓΩΝΙ” 1942 ξυλογραφία 7X7.5 εκ. Γιάννης Κεφαλληνός (1894-1957) τιμή 0.03 ευρώ (1.500.000).
- “ΜΑΡΙΑ” 1959 ξυλογραφία 29X15 Α. Τάσσοι (Αλεβιζάτοι) (1914-1985) τιμή 0.60 ευρώ (350.000)
- “ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ ΡΙΜΕΣ” 1920 ξυλογραφία 13.4X15.9 εκ. Δημήτρης Γαλάνης (1879-1966) 1.00 ευρώ (1.500.000).
- “ΜΙΚΡΟΣ ΚΑΒΑΛΛΗΣ” 1962 έγχρωμη πετρογραφία 100X70 εκ. Βάσω Κατράκη (1914-1988) (150.000)

Επίσης με την κυκλοφορία αυτή της σειράς εκδόθηκαν επίσης:

- i. Εικονογραφημένοι φάκελοι στην τιμή των 8.10 ευρώ η μια σύνολο Εντύπων 160.000
- ii. Τυποποιημένες σειρές γραμματοσήμων στην τιμή των 8.80 ευρώ η μια σύνολο καρτελών 1000
- iii. Απλά λευκώματα γραμματοσήμων στην τιμή των 18.00 ευρώ.
- iv. Κάρτες μάξιμουμ PREPAID στην τιμή των 1.60 ευρώ η μια σύνολο τεμ.6.000

---

¹⁷ http://eshop.philotelismos.gr/Portals/0/1_2011_ellines_xaraktes_gr_lnk_sec.pdf

Τα γραμματόσημα της σειράς

"Το Παγώνι", που τυπώθηκε στην Αθήνα το 1942 από το δάσκαλο του Εργαστηρίου Χαρακτικής στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών (ΑΣΚΤ) Γιάννη Κεφαλληνό (1894-1957).

Ήταν ένα λεύκωμα¹⁸ που τυπώθηκε στα χρόνια της κατοχής που σκοπό είχε να εμψυχώσει τους Έλληνες που, κάτω από τον Γερμανικό ζυγό, περνούσαν πολύ δύσκολα. «Η ιστορία για το παγώνι που εξαιτίας της αλαζονικής του συμπεριφοράς του προς τους γείτονες του εξοχικού του σπιτιού ήταν πάντα μόνο» είχε γράψει ο ποιητής, πεζογράφος, σκιτσογράφος, ζωγράφος, διευθυντής της Εθνικής Πινακοθήκης, και καθηγητής Αισθητικής, Ιστορίας της Α.Σ.Κ.Τ. τεχνοκράτης Ζαχαρίας Παπαντωνίου (1877-1940).

Η εικονογράφηση και η επιμέλεια της τύπωσης του φυλλαδίου είναι του Γ. Κεφαλληνού, με συνεργάτες δύο μαθητές της σχολής, του Χρίστου Δαγκλή και της Λουΐζας Μαντεσάνου. Ήταν 69 πλάκες κομμένες εγκάρσια από θαμνώδες ξύλο σε τετραγωνισμένες φέτες με τις προδιαγραφές που ορίζει η τεχνική της ξυλογραφίας σε όρθιο ξύλο.

¹⁸ <https://slpress.gr/politismos/quot-to-pagoni-quot-ena-leykoma-ergo-technis-mesa-stin-katochi/>

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στη χαρακτηριστική¹⁹ τέχνη έχουμε την καλλιτεχνική έκφραση του δημιουργού στην οποία συμμετέχουν η έμπνευση, το πνεύμα και η τεχνική του. Αρχικά, με τις παραδοσιακές μεθόδους και με την πάροδο των χρόνων, βασιζόμενοι στα τεχνολογικά εξελισσόμενα μέσα, οι διάφοροι καλλιτέχνες της βαθυτυπίας ανέδειξαν την έμπνευσή τους η οποία υποχωρεί στο στάδιο της εκτύπωσης και αφήνει χώρο στη μαστοριά του τυπογράφου. Στη συνέχεια, θα ήταν σημαντικό να αναφερθεί, σε σχέση με τη βαθυτυπία, η πολύ σημαντική παρουσία των περιηγητών-συγγραφέων οι οποίοι δε στέκονται μόνο στην περιγραφή - αφήγηση - καταγραφή των χώρων με βάση την αυτοψία, αλλά διακρίνονται από συστηματικό και κριτικό τρόπο σκέψης. Η αναπαράσταση του χώρου με την τεχνική της Βαθυτυπίας, Ξυλογραφίας, Λιθογραφίας αποτελούν βασικό χαρακτηριστικό του περιηγητισμού που πέρασε από το πρώιμο στάδιο παρουσίασης των πόλεων με τις πανοραμικές εικόνες, όπου κυριαρχούν πολλά στοιχεία κυρίως φανταστικά, στην αποτύπωση με χαρτογραφικό - ζωγραφικό χαρακτήρα. Με βάση αυτή την αντίληψη έχουμε την τοπογραφική καταγραφή των αρχαιοτήτων που ξεδιπλώνουν, με εντυπωσιακό τρόπο, εικόνες της νεοελληνικής κοινωνίας που αποτελούν τον ελληνικό τοπίο. Ο στόχος, το όραμα η προοπτική με βάση τα ερεθίσματα ήταν η ουσιαστική ανάγκη όπου οι μελετητές με πρόσχημα την μελέτη κατάφεραν να αναδείξουν και να προβάλουν τον ελληνικό κόσμο μέσα από τα μνημεία του. Η αρχαιογνωσία του αναγνωστικού κοινού πυροδοτούν εκδόσεις στις οποίες οι καλλιτέχνες έλληνες και ξένοι προβάλλουν την ιστορική ανάπλαση του ελληνικού χώρου. Η βαθυτυπία, με όποιο τρόπο και αν εξελίχθηκε, χρησίμευσε ως έρεισμα για διαφορετικές εκφάνσεις της πολιτιστικής αναπαράστασης στον ελληνικό χώρο και φέρει, γι' αυτό το λόγο, τη σφραγίδα μιας πολύ ενδιαφέρουσας καλλιτεχνικής και εικαστικής πραγματικότητας.

---

¹⁹ Τα σχόλια του κειμένου είναι από το Ανθολόγιο που αποτελεί την «Συλλογή του Δ. Κοντομηνά» και την εισαγωγή έχει επιμεληθεί η Ιόλη Βιγγοπούλου. ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ 2005.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Το πρώτο τυπωμένο βιβλίο Γραμματικής

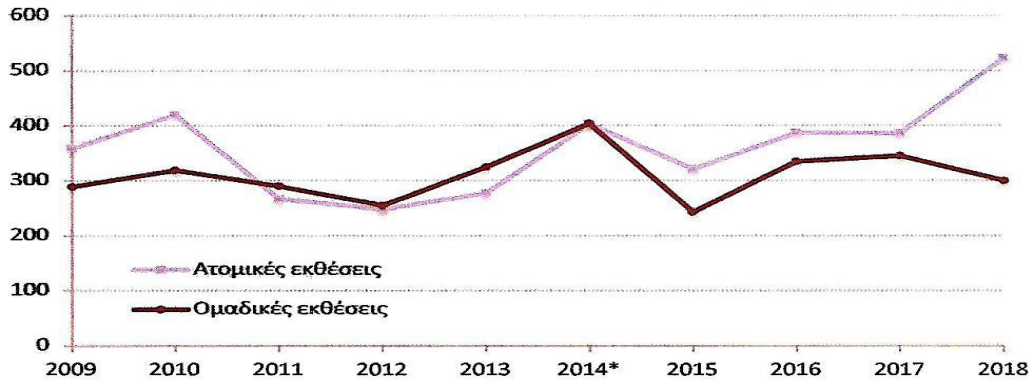
Βιβλίο Γραμματικής που συντάχθηκε από τον σπουδαίο δάσκαλο της Αναγέννησης, Κωνσταντίνο Λάσκαρη το 1465. Σκοπός της συγγραφής του ήταν να γνωρίσει την ελληνική γλώσσα, στην Ιππολύτη, κόρη του δούκα του Μιλάνου, Φραντζέσκο Σφόρττσα, της οποίας ήταν δάσκαλος ο Λάσκαρις εκείνη τη περίοδο. Το πρώτο έντυπο βιβλίο είναι ένα χρονολογημένο βιβλίο, γραμμένο αποκλειστικά στην ελληνική γλώσσα. Τυπώθηκε από Έλληνα, τον οποίο μάλιστα, ο [Δαμιλάς](#) με υπόδειγμα τα χειρόγραφα του Λάσκαρη, σχεδίασε και στοιχειοθέτησε και τους τυπογραφικούς χαρακτήρες.

Εικόνα 1 ΦΥΛΛΑΔΙΟ "Ο ΦΙΛΟΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ"

Το φυλλάδιο της εφημερίδας

Στις αρχές του 1824 ο Ιταλός Έωσήφ Ν. Κιάππε έποικος από το 1820 στην Ύδρα από δάσκαλος ξένων γλωσσών και γραμματέας της Κοινότητας αναβαθμίζεται σε τυπογράφο και εκδότη. Του το πρότεινε ο Γεώργιος Κουντουριώτης και στην συνέχεια ο Κιάππε προχώρησε στην έκδοση μιας εφημερίδας *Ο Φίλος του Νόμου* την οποία κυκλοφόρησε στις 10 Μαρτίου 1824 και σύντομα έγινε επίσημη εφημερίδα της Ελληνικής Διοίκησης.

Γράφημα 1. Σύνολο Ατομικών και Ομαδικών εκθέσεων, 2009-2018

* Αναθεωρημένα στοιχεία Ατομικών εκθέσεων.

Τα δεδομένα αφορούν παρουσίαση έργων τέχνης που κατατάσσονται ανά είδος σε εκθέσεις που αφορούν την Ζωγραφική, γλυπτική, φωτογραφία, χαρακτική, ή μικτές κ.τ.λ. και καταγράφουν στοιχεία όπως αυτά προκύπτουν την τελευταία δεκαετία (από το 2009-2018) με μια περιοδική αύξηση (Γράφημα 1).

Πίνακας 1. Ατομικές εκθέσεις κατά είδος έκθεσης, 2009-2018

Είδος έκθεσης	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015	2016	2017	2018
Ζωγραφικής	202	232	149	127	143	195	165	222	202	267
Γλυπτικής	20	28	13	16	14	22	20	30	27	31
Χαρακτικής	5	16	9	9	9	7	12	11	8	11
Διακοσμητικής	2	0	0	0	1	1	2	1	1	2
Φωτογραφίας	48	43	28	35	42	53	39	45	48	76
Κεραμικής	3	2	2	3	2	2	1	1	2	4
Τεχνολογίας	3	9	4	6	4	1	3	3	7	10
Κατασκευών	12	13	9	5	8	12	14	12	9	13
Γραμματοσήμων	0	1	0	0	1	1	5	3	7	5
Μικτές	42	56	33	31	38	56	41	38	61	56
Λουπές	22	19	20	16	15	53	19	21	14	47
Σύνολο	359	419	267	248	277	403	321	387	386	522

* Αναθεωρημένα στοιχεία.

Από την παρουσίαση στους πίνακες σημαντικός είναι ο επόμενος πίνακας 4 όπου καταγράφεται η συμμετοχή σε ομαδικές εκθέσεις για καλλιτέχνες και τα έργα τους σε ομαδικές εκθέσεις κατά την περίοδο 2008-2018.

Πίνακας 4. Αριθμός καλλιτεχνών και έργων Ομαδικών εκθέσεων κατά είδος έκθεσης, 2016-2018

Είδος έκθεσης	2016		2017		2018	
	Αριθμός καλλιτεχνών	Αριθμός έργων	Αριθμός καλλιτεχνών	Αριθμός έργων	Αριθμός καλλιτεχνών	Αριθμός έργων
Ζωγραφικής	1.719	4.667	1.645	4.320	1.290	3.538
Γλυπτικής	84	253	111	325	174	434
Χαρακτικής	365	821	75	154	235	774
Διακοσμητικής	58	204	0	0	20	20
Φωτογραφίας	1.103	2.662	824	3.901	691	2.777
Κεραμικής	115	180	243	353	82	102
Τεχνολογίας	85	159	0	0	0	0
Κατασκευών	4	10	92	190	457	715
Γραμματοσήμων	12	136	12	136	0	0
Μικτές	4.332	7.678	5.081	11.256	4.276	9.440
Λουπές	1.366	2.212	199	611	659	1.970
Σύνολο	9.243	18.982	8.282	21.246	7.884	19.770

Εικόνα 2 Πίνακας 4 ΕΛΣΤΑΤ "Αίθουσα έργων τέχνης"

Έρευνα Αιθουσών Έργων Τέχνης

Η Έρευνα Αιθουσών Έργων Τέχνης διενεργείται από το έτος 1979, με την συγκέντρωση στοιχείων από τους χώρους Τέχνης, για τις ατομικές και ομαδικές εκθέσεις που πραγματοποιήθηκαν, τον αριθμό των έργων καθώς και τον αριθμό των καλλιτεχνών που συμμετείχαν στις ομαδικές εκθέσεις.

Νομικό πλαίσιο

N. 3832/2010, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.

Εικόνα 3 Βιογραφίες Ελλήνων χαρακτηριστικής

Βιογραφίες καλλιτεχνών της ένωσης χαρακτών

Χαρακτικό από το βιβλίο βιογραφίας του καλλιτέχνη.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΧΑΡΟΣ : Γεννήθηκε στα Κύθηρα το 1938 και σπούδασε στην σχολή καλών τεχνών στην Αθήνα με υποτροφία στο εργαστήριο του κ. Γραμματόπουλου. Αποφοίτησε από την σχολή έχοντας τρία πτυχία: χαρακτικής τέχνης (βραβείο κεφαλής ξυλογραβούρας), πτυχίο βυζαντινής Αγιογραφίας, πτυχίο παιδαγωγικών σπουδών. Συμμετείχε σε διεθνείς Biennale (Βραζιλία, Παρίσι, Βερολίνο, Ιταλία, Αγγλία). Στην Ελλάδα συμμετείχε σε ομαδικές εκθέσεις χαρακτικής του Υπουργείου Πολιτισμού, της Εθνικής Πινακοθήκης και του Επιμελητηρίου εικαστικών τεχνών.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΙΠΙΝΗΣ: Γεννήθηκε στη Λέσβο το 1945. Σπουδαστής ακόμα στην σχολή Ανώτατη σχολή καλών τεχνών, εργάστηκε σε περιοδικά της εποχής ως γελοιογράφος. Επίσης, επιμελήθηκε την εικονογράφιση βιβλίων. Εργάστηκε ως γραφίστας και ως καλλιτεχνικός σύμβουλος, καθώς ως και σχεδιαστής σε σκηνικά και κουστούμια παραστάσεων του θεάτρου. Το 1972 εργάστηκε στο ΙΕΤΑ της Τράπεζας της Ελλάδος ως χαρακτής χαρτονομισμάτων. Ήταν μέλος της Ένωσης Χαρακτών (1987) και τακτικό μέλος του γνωμοδοτικού συμβουλίου των ΕΛΤΑ.

ΠΗΓΕΣ - ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

<https://youngoculture.com/news-greek/ti-eidan-oi-periigites-stin-ellada>

<http://el.travelogues.gr/page.php?view=2>

<http://el.travelogues.gr/ergo.php?view=11>

<http://el.travelogues.gr/travelogue.php?view=161&creator=867241&tag=71>

<https://youngoculture.com/news-greek/ti-eidan-oi-periigites-stin-ellada>

<https://www.art22.gr/%CE%BF-%CE%BA%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CE%B3%CE%B7%CF%84%CE%AE%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%83%CE%BA%CF%84-%CE%BC%CE%B9%CF%87%CE%AC%CE%BB%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%81%CF%86%CE%B1%CF%81%CE%AC%CF%82-%CE%B3-2/>

<https://www.greekstatemuseum.com/kmst/exhibitions/article/68.html>

<https://ikastikos-kiklos.com/%CF%87%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%8D%CE%BD%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%B7-%CE%BC%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%84%CE%B7/>

<https://www.postmodern.gr/xenagisi-sto-mousio-tis-vasos-katraki-sto-etoliko/>

<https://www.lifo.gr/team/pinakothiki/48807>

<https://atexnos.gr/%CE%BF-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%84%CE%AC%CF%86%CE%B9%CE%BF%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B3-%CF%81%CE%AF%CF%84%CF%83%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-20-%CE%B5%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84/>

<https://www.culturenow.gr/monternismos-kai-xaraktiki-ekthesi-apo-to-arxeio-tis-enosis-ellinon-xarakton/>

<https://ikastikoskiklos.com/%CE%B6%CF%89%CE%B3%CF%81%CE%AC%CF%86%CE%BF%CE%B9/%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CF%8E%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%82/>

<https://perevia.gr/%CE%B7-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%AF%CE%B1-%CF%80%CE%B5%CF%81%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%B2%CE%AF%CE%B1-3/%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B1-bibliography>

<https://youngoculture.com/news-greek/ti-eidan-oi-periigites-stin-ellada>

<http://el.travelogues.gr/page.php?view=2>, <http://el.travelogues.gr/ergo.php?view=11>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Αρφαράς, Μ. (2009). Χαρακτική και έντυπη τέχνη. Αθήνα: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ
- Μαγουλιώτης, Α. (1993). Δημιουργική αισθητική αγωγή. Αθήνα: Εκδόσεις GUTENBERG
- Morison, S. (1990). “First Principle of Typografi” (μτφρ. Κλ. Μαστοριάδης). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις “ΤΥΠΟΦΙΛΙΑ”
- Παπαγεωργίου Δ., Μυριβήλη Ε.Ν. Μπούμπαρης Τίτλος “Πολιτιστική Αναπαράσταση” Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ (2006)Αθήνα.